Meridià

SETMANARI DE LITERATURA, ART I POLITICA • TRIBUNA DEL FRONT INTEL·LECTUAL ANTIFEIXISTA

Any I. - Núm. 42 | Barcelona, 28 d'octubre del 1938 | Preu: 50 cèntims

BIBLIOTECA P. ARÚS

L'EVOLUCIÓ DELS RADICALS FRANCESOS

Durant molts d'anys, el partit radical i radical-socialista de França — quin nom compost més llarg i equívoc! — va ésser l'autèntica esquerra burgesa dins la República. Després d'una tenaç lluita contra la dreta i contra el centre-dreta, va aconseguir, pels seus avantatges electorals i per l'empenta d'alguns dels seus homes, una situació preponderant dins la política francesa.

Les banderes que li van donar la victòria van ésser, principalment, la del procés Dreyfus i la de l'anticlericalisme. Aquesta última, a principis del segle, va concretar-se especialment en la qüestió de la separació de l'Església i l'Estat i en la de les congregacions religioses. Creixia també aleshores el partit socialista, en el qual els radicals van trobar, alhora, un rival i un col·laborador. La tàctica del Bloc — que era una aliança parlamentària i electoral de radicals i socialistes, va contribuir força a decantar cap a l'esquerra la política governamental francesa. Quan el Congrés Internacional Socialista d'Amsterdam, per la influència dels social-demòcrates alemanys, va condemnar la política de contacte amb l'esquerra burgesa, a França l'impuls ja estava donat. Els moderats francesos havien perdut llur domini, i van haver-se d'acontentar, cosa a mal menor per a ells, amb la doctrina de l'apaivagament interior — aquell famós **apaisement** — preconitzat per Aristide Briand, damunt la base de manteniment de les conquestes democràtiques, liberals i socials que havien estat aconseguides.

* * *

Una gran part dels radicals van mirar de mal ull la doctrina briandista. Hi va haver un moment que Briand, amb tot i conservar la seva ideologia esquerrista, feia figura de moderat davant l'activitat demagògica d'aquells radicals baladrers. La simpatia amb què una part de la dreta i del centre van acollir l'orientació de Briand, esdevingut astre de primera magnitud en el cel polític de França, va acabar d'allunyar d'ell els radicals malcontents, que van convertir-se en els seus més agressius detractors.

Tanmateix Briand no claudicava, ni prescindia, des del Govern, de cap dels principis de l'esquerrisme. Per bé que havia deixat de pertànyer al partit socialista, no era un tànsfuga, i menys encara era un renegat. No s'enganyava pas respecte al motiu de la simpatia que envers ell manifestaven alguns dretistes i centristes. En certa ocasió, adreçant-se als radicals demagogs de la Cambra dels Diputats, va dir-los que si certs moderats i dretistes l'estimaven, era per l'antipatia que sentien pels radicals que el combatien. **"Ils m'aiment contre vous"**, van ésser les seves paraules.

Val a dir, però, que a l'hostilitat dels radicals envers Briand hi influïa la gelosia. Aquell home que no tenia partit propi, que era de fet un esquerrista socialitzant i independent, tenia el poder, el prestigi, la popularitat. El partit radical patia aleshores d'una escassetat de primeres figures. I a despit del gros nombre dels seus diputats i senadors, quedava reduït a un paper secundari en la vida parlamentària i governamental.

* * *

Es instructiu de repassar els noms dels radicals que, vint-i-cinc anys enrera, combatien Briand i la seva política interior, així com els noms dels qui, fa només quinze anys, combatien la seva política exterior. Hi trobarem molts dels qui, posteriorment, han relliscat pel pendent del conservadorisme i han dut llur pacifisme fins a la capitulació. Els qui malparlaven de Briand perquè havia anat a Locarno, han anat ara a Múnic. I això que hi ha diferència entre un Stressemann i un Hitler!

Fa molt de temps que en el partit radical i radical-socialista — que mai no ha estat gaire disciplinat ni gaire avingut — hi havia, ben acusades, una ala dreta i una ala esquerra. La primera es decantava a entendre's amb els republicans moderats, mentre que la segona es decantava a entendre's amb els socialistes.

En triomfar la política del Front Popular a França, hom podia creure que l'ala esquerra dels radicals s'imposava definitivament dins el partit. Però hem presenciat un fenomen notable: el retrocés quasi general de la tendència esquerrista, sota la pressió de les circumstàncies interiors i exteriors. En realitat, l'ala esquerra del partit radical s'ha anat fonent. I alguns dels seus més destacats representants, com Chautemps, i sobretot Daladier, pensen avui, en els punts cabdals, com Herriot, centrista dins el partit, i com Caillaux, més aviat detrista.

¿Persistirà aquest fenomen de dinàmica política? ¿No es produirà una vigorosa reacció esquerrista en el vell partit francès? Prou que ho voldríem. Però no gosem assegurar-ho. El retrocés no afecta solament al partit radical. També afecta al partit socialista obrer l'S. F. I. O. Allò que esperem és una pròxima i profunda renaixença de l'esperit popular en la política francesa, renaixença que durà homes nous al capdavant dels partits i del Govern, o imposarà als vells una saludable girada de camí.

A. ROVIRA I VIRGILI

REPUBLICA DEMOCRATICA

Per J. ROURE TORENT

En tots els parlaments dels homes de les més diverses tendències, en totes les declaracions polítiques dels partits que constitueixen els Fronts Populars d'Espanya i de Catalunya i el bloc antifeixista basc, en totes les manifestacions oficials, s'evidencia que els pobles hispànics, en la lluita que sostenen contra la barbàrie i la invasió, defensen, juntament amb la independència pàtria i la llibertat de llurs fills, la República democràtica. Els tretze punts de finalitats de guerra fets públics pel Govern d'Unió amb l'aprovació unànime dels seus components, allunyen recels i suspicàcies.

La commoció profunda portada per la revolta va agitar passions, forjades precisament pels qui s'havien insurreccionat. Una riuada sempre arrossega tot el que troba al seu pas i devasta les terres properes. La República giravoltà entorn del caos. La magnitud de la sublevació, la criminalitat del gest realitzat pels poderosos que no es conformaven a perdre privilegis abusius, havia de conduir necessàriament a un trasbals sentimental i a un desig d'imposició d'aquells que sempre s'havien sentit el peu al coll. El destí d'Espanya no apareixia clar; la debilitat dels uns i l'audàcia dels altres esborraven les perspectives. Des de l'exterior, el panorama podia semblar a uns ulls míops com dificilíssim de solucionar. Era indubtable, però, que la responsabilitat reneixeria i les ànsies serien endegades; l'escepticisme només podia ésser mantingut per esperits interessats a crear la confusió i ambientar un bloqueig contra els drets hispànics.

I les circumstàncies varen ésser superades i l'ordre i la disciplina s'imposaren amb més eficiència que mai. El règim polític de l'endemà de la guerra és, avui, perfectament definit i es troba en la consciència dels homes de tots els pobles d'Espanya.

No hi ha hagut sacrificis per part de ningú ni ha calgut procedir a renúncies. De la mateixa manera que la voluntat decidida de salvar el país del feixisme ha unit demòcrates de dreta i esquerres burgeses amb marxistes i catòlics autèntics amb anarquistes per a formar un compacte bloc de resistència, la necessitat que sigui el poble qui determini els seus destins ha fet coincidir tots els pensaments cap al restabliment de la República democràtica.

Pel juliol del 1936 va ésser atacat el règim existent a Espanya; el poble va aixecar-se dempeus amb admirable i heroica decisió per a defensar-lo. La República, en els seus anys d'existència, havia tingut, innegablement, errors greus, als quals es deuen en bona part les desviacions registrades. Però la rebellió sortí dels partidaris dels règims de força i de l'opressió; el poble volia esmenar aquells errors pels viaranys que la mateixa democràcia possibilitava.

LA REPUBLICA (ESCULTURA DE VILADOMAT)

Les forces que s'agruparen entorn del Govern foren diverses i ideològicament divergents, que convergiren en la defensa justament perquè un perill comú les amenaçava totes. La unió sorgí lleialment per necessitat imperiosa d'afrontar un enemic que no fa distincions entre els que no pensen com ell; seria un mancament a aquesta lleialtat, doncs, si una de les forces intentés imposar-se a les restants. El manteniment del que existia en l'instant de l'atac és l'aglutinant que manté, per voluntat expressa, l'equilibri.

D'altra banda, ¿sabem de manera certa ni tan sols aproximada quin és, avui, el sentir de la majoria dels hispànics? Les aigües han estat molt remogudes.

La República democràtica és, en aquests moments, patrimoni de tots. Els dubtes, els temors de la imposició d'un dels sectors antifeixistes damunt els altres, són fruit de la provocació, de la pusillanimitat o de la manca de fe. Com a marxista, ni per un sol instant no he pensat que els pobles hispànics no defensaven la República democràtica.

El règim democràtic té entre els seus postulats el plebiscit. Des del juliol del 1936 fins a l'acabament de la guerra, haurà passat alguna cosa, tanmateix, i no hi pot haver ningú que pretengui tornar a una República idèntica a la que va ésser agredida. Durant el primer quinquenni republicà es va tenir un excés de consideracions a gent hostil i insaciable — el mateix fet de la insurrecció ho palesa — que, un cop acabada la guerra, ella mateixa s'haurà eliminat de la vida societària; els interessos que aquella gent defensava i que la feblesa governamental tolerava i respectava, s'hauran esfondrat completament, s'hauran esmicolat sota el pes de la victòria, i al seu lloc caldrà col·locar altres interessos més harmònics amb el sentiment popular. El plebiscit, incorporat als programes de tots els sectors antifeixistes, anunciat pel Govern d'Unió en un dels seus tretze punts de finalitats de guerra, haurà de determinar quin serà el futur règim espanyol.

El restabliment de la República democràtica atacada, per tant, respon a la sincera voluntat de tots els antifeixistes. Es el que escau en justícia i és la porta que menarà els hispànics a escollir-se lliurement el règim que els plagui. Aquesta posició no obliga a cap renúncia ideològica ni tàctica; qualsevol que sigui el resultat que s'obtingui plebiscitàriament, els que

(Segueix a la pàg. segona)

LA NOVA AGUILA IMPERIAL ALEMANYA

ENVERS EL DESENLLAÇ

Només la victòria republicana pot posar fi a la lluita!

La resistència del poble espanyol, que ha estat objecte de pregona admiració a l'exterior, ha estat el factor determinatiu de la nostra victòria, lliure de claudicacions i de pactes. Avui ja no hi ha qui dubti del triomf de la República. Ni les mateixes democràcies, que han especulat amb Txecoslovàquia i que han estat víctimes de la pròpia especulació, s'atreveixen a posar en dubte aquesta realitat positiva.

Anglaterra, que amb la solució donada al problema txecoslovac tractava de defensar els seus interessos en territori txec, s'ha donat compte, encara que tard, de l'error sofert. La realitat és més crua i més cruel que totes les previsions i a ella ha de rendir-se l'home que ha afeblit, amb la complicitat dels personatges que actualment governen Anglaterra, la temuda potencialitat britànica. Amb el pacte de Munich — pacte i no acord — Alemanya ho guanya tot mentre Anglaterra no en treu cap benefici. I molt menys, naturalment, Europa, que continua amenaçada per les imposicions de Hitler.

Es en aquestes condicions que les quatre potències: França, Anglaterra, Itàlia i Alemanya, plantegen el problema espanyol o, potser millor, la solució del problema espanyol. Sacrificada Txecoslovàquia a l'interès mesquí dels homes que mesuren els sentiments i l'espiritualitat dels pobles per la quantia dels afers, calia projectar damunt la terra encesa per la flama inextingible d'una guerra en la qual Itàlia i Alemanya actuen d'una manera descarada, però vergonyant, l'extintor que té per base interessos aliens a la pàtria que es sacrifica heroicament en defensa de la seva racialitat i de la seva independència. Però la nostra resistència ha destruït els plans de conxorxa dels que volien apagar l'incendi que, per interessada negligència, contribuïren a fomentar quan era possible localitzar-lo destrament, i sense els perills que comportaria, ara, una pau deshonrosa i inadmisible.

El poble espanyol sap a bastament el que es juga i, per tant, el que pot perdre o el que pot guanyar en la lluita. Si el Govern de la República ha afermat la resistència i les masses proletàries ho han sacrificat tot per a donar efectivitat a aquesta resistència, que Mussolini sap el que li costa a conseqüència de les fracassades temptatives de l'Ebre, no ha estat pas per sotmetre's a imposicions exteriors que puguin resultar vexatòries o, simplement, poc honroses.

Quan estem a punt d'arribar als dos anys i mig de guerra; quan el nostre poble ha demostrat no voler ésser esclau d'un despotisme interior, és lògic creure que menys s'avindria a una imposició externa. I això és el que ja han vist clar els quatre legisladors que es reuniren a Munich per a salvar la pau d'Europa, sense que aconseguissin altra cosa que el desmembrament de Txecoslovàquia, que vol dir l'enfortiment d'Alemanya i l'afebliment de les democràcies. I tot per defensar uns interessos que, moralment i quantitativa, eren notòriament inferiors a l'interès que significava una treva en la guerra que, més tard o més d'hora, esclatarà a Europa, provocada per aquells que aprofiten les cessions actuals per a multiplicar els seus disponibles bèllics.

Espanya, en aquesta política de febleses, ha estat la nota discordant. S'havia de resistir i s'ha resistit. S'havia de guanyar, malgrat tot, i la victòria ja es dibuixa en les clarianes prometedores de l'horitzó. Que ningú no ho dubti. Que ningú no cregui en finals sorgits de conxorxes internacionals. El final victoriós es cova a casa nostra, gràcies a la resistència heroica i abnegada dels nostres soldats i, gràcies també, a la resistència admiradora i admirativa de la reraguarda republicana, triomfadora de la bàrbara criminalitat dels invasors.

El panorama és, en aquest aspecte, ben diàfan. Mentre la nostra moral augmenta, a la zona facciosa cau de manera vertical. Mentre les nostres possibilitats de resistència es mantenen fermes, a l'Espanya envaïda ha d'imposar-se la voluntat dels dèspotes per la violència. Mentre la nostra economia ofereix garanties d'estabilitat i perspectives de superació, a la zona dominada per Franco no hi ha possibilitat de resistència.

Si davant d'aquest quadro de contrast, essencialment i substancialment verídic, algú pot dubtar d'una victòria republicana que ja no és posada en dubte ni pels mateixos «enemics», és que una accentuada miopia el priva de veure la realitat tal com els fets la presenten: despullada de tota cobertura mixtificadora. I la veritat nua, clara i concreta, és que el poble espanyol haurà triomfat, pel seu propi esforç, dels enemics declarats i dels que, sota la capa d'una fingida amistat, tractaven d'especular amb la nostra tragèdia, tal com especularen amb Txecoslovàquia. Amb l'única diferència, però, que si allí triomfant sortiren vençuts, aquí, perdent, hi sortiran guanyant. ¿O és que la victòria de l'Espanya republicana no serà un enfortiment positiu per a les democràcies europees?

I tot gràcies a la fe en nosaltres mateixos, que ens ha donat alè per a resistir i que ens en reserva, encara, per a atacar. Perquè només la victòria republicana pot posar fi a la lluita!

Manuel VALLDEPERES

(c) Ministerio de Cultura 2006

LA PETITA HISTORIA DE LA GUERRA

L'anecdotari al marge de la tragèdia que vivim, constituirà, amb el temps, un monument d'exemplaritat humana. No mancaran, a ben segur, els historiadors que registrin minuciosament els esdeveniments socials, polítics i bèllics de la contesa. Ni els filòsofs que en deduiran múltiples i insospitats ensenyaments. Ni els poetes que sublimaran tot el que té d'epopeia. Però caldria, també, que hi hagués uns compiladors intelligents que recollissin, amb tota cura, els fets a cop d'ull insignificants per la seva petitesa al costat de la grandiositat del conjunt. Les historietes, com si diguéssim, que vessen del marc de la guerra i la majoria de les quals tot i aparentar, cadascuna de per si, un subdrama sense valor, podrien convertir-se en altres tants drames fets i pastats si mans expertes les manipulessin. Els episodis, més clar, que avui no podem encara veure prou bé perquè els ofega la magnitud dels primers plans, i que són, en definitiva, la pedra de toc que exalta, anima i justifica la nostra gesta i allò que li dóna una fesomia especialíssima que no havia tingut cap altra guerra. I el conjunt de les quals, vist en perspectiva, en les vetlles reposades dels temps de pau, faria conèixer al món el fons secret de la nostra ànima a través d'una mena d'enorme lliçó de coses que des del punt de mira literari tindrien un interès que sobrepassaria de molt tot allò que pugui brollar de la imaginació millor dotada.

Em suggerien aquestes reflexions dos casos ben diversos, dels quals vaig tenir coneixement un dia de la setmana passada i que trobo extraordinàriament significatius.

El primer és el d'un minyó a qui les exigències de la guerra arrencaren de la nostra Universitat i el transplantaren als camps de batalla de l'Alcàrria. Els que el coneixen es deien d'un a l'altre: «¿Què hi farà, aquest pobre noi, amb un fusell a la mà?» Es, diuen, un xicot més aviat petit que gran, esprimatxat, d'una complexitat física aparentment feble. Sembla que marxà sense gens de delit ni gota d'entusiasme. Era un d'aquells que ens fan dir: «Aquest jove, tan estudiós, tan cultivat, tan intelligent, tan quiet, seria, indiscutiblement, mil vegades més útil a la reraguarda que no pas al front. Amb les seves qualitats podria prestar uns excellents serveis en qualsevulla funció burocràtica. Mentre que, què voleu que faci a les trinxeres? Tot allò que ací fóra rendiment eficaç i positiu, allí serà desesma, pànic, manca de moral...»

I, el que són les coses! Aquest minyó rendeix al front tant o potser més del que hauria pogut rendir darrera una taula de buròcrata. Al cap de dos mesos d'ésser-hi ja escrivia unes cartes abrandades per un foc que si abans no li traspuava als ulls era de tan endins de l'ànima com el portava. Unes cartes de combatent ardit, coratjós, que no està disposat a escamotejar cap perill, sempre a punt de jugar-se el tot pel tot per la terra on tingué la sort de néixer, ensems que d'estudiós insaciable, que sap aprofitar les contingències de la guerra per a incansables especulacions espirituals, afanyós de servir, tant com pugui, les ambicions culturals del seu país...

«Avui, hem avançat tants quilòmetres — deia en una d'aquestes cartes —. Els italians fugien davant nostre com uns conillets. Ja em veia lluitant cos a cos, però no han acceptat el combat. L'avanç ens ha permès de conquistar el poble tal, on hi ha una esglesiola del segle XVIè. M'han vingut les llàgrimes als ulls en veure enderrocat el campanaret del més pur plateresc. En la sacristia saquejada pels feixistes abans d'abandonar el poble, hi hem trobat apilotat un munt de paperam que més tard, amb permís del meu oficial, hi he anat a examinar per veure si pagava el tret de salvar-lo. Quantes sorpreses! Hi havia un incunable de tal data, un còdex de tal altre, un pergamí de tal segle, una carta reial signada de puny i lletra d'aquest o aquell Carles, una edició princeps de tal obra...»

Un dia, en una altra carta, contava que havia fet coneixença i immediata amistat amb un soldat andalús aficionat com ell a l'estudi de la paleologia i de la paleografia i que passaven les hores vagatives del parapet dissertant sobre llurs coneixements en unes matèries per demés oposades a l'ambient que els envoltava i convertint en càtedra alternada la rasa fangosa que, arma al braç, estaven amatents a defensar de qualsevol intent enemic.

Al costat d'això, una notícia definitiva: «El meu company és expert en el llançament de bombes de mà. Hem tingut l'oportunitat de fer una competició i, per bé que em dol, confesso que m'ha vençut. En canvi, jo el guanyo de molt tocant a punteria amb el fusell. I en prehistòria.»

I a la mateixa carta, aquesta postdata: «He llegit l'article de Pau Vila, sobre la «Concreció geopolítica medieval». L'he trobat molt bo...»

* * *

L'altra anècdota, tota distinta, l'he caçada en un d'aquests periòdics que editen, per a llurs efectius, la gairebé totalitat de les Divisions que formen el nostre Exèrcit.

Un català equivocat — el meu patriotisme no admet que n'hi hagi de renegats — desertà de les nostres línies i es passà a l'enemic. Els seus familiars — pare, mare i tres germans petits — ignoraven la defecció. I veient que passaven dies i més dies sense rebre notícies del que ells suposaven que continuava en territori lleial, el més gran dels tres nois que resten a casa seva escriví a l'absent enyorat la carta que ara transcriuré. L'hi escriví, com veureu, no pas sospitant la deserció, sinó amb aquell vague pressentiment d'una desgràcia més irreparable, i al qual no ens podem sustreure ningú dels que tenim familiars al front i passem unes setmanes sense rebre'n notícies.

La carta que us deia fa així:

«Salitja, 9 de juliol del 1938. — A Manuel Comes. — Estimat germà: Et desitjo bona sort. Després de deu setmanes sense rebre carta teva, setmanes que ens semblen anys, el dolor del cor és més gran, perquè s'afegeix a les penes que ja passo. Com saps, el nostre pare és cec. La nostra mare sofreix del cor, pensant sempre en tu i en l'altre germà que també tenim al front. Els dos germanets petits també t'enyoren molt.

Jo em trobo que al 14 anys he de treballar per tots i he de fer d'home gran per ocupar el lloc dels meus germans que són a la guerra.

Si encara vius, dins el sobre d'aquesta carta n'hi trobaràs un altre, ja escrit, i un llapis. Ja estarem contents si en un tros de paper hi escrius només la teva firma, perquè amb això n'hi haurà prou per saber que ets viu.»

Segueixen unes frases fetes, de comiat, i la signatura del marrec: Angel Comes.

Aquesta carta que acabeu de llegir, tant senzilla, us haurà posat la pell de gallina si no heu oblidat que el destinatari no la pogué rebre per la mala hora que tingué de fugir de la terra on romanen els seus, entre ells aquest vailet convertit als catorze anys en cap de casa i en exemple de voluntat. I tan infant, encara, que envia el llapis a l'absent, per si de cas la interrupció de la seva correspondència fos motivada per la manca d'estris d'escriure...

Però això només és un acte del drama. L'altre acte és el dels Comissaris del Batalló i de la Brigada on pertanyia el fugitiu, esborronats d'emoció davant la carta de l'Angel. Emoció de la qual es plena la carta que li trameteren i el text de la qual també vull fer-vos conèixer perquè és una magnífica prova del fons humà de l'exèrcit de la República, potser perquè abans que militars han estat això: Homes.

Escolteu-la, si us plau:

«En campanya, a 21 de juliol del 1938. — Angel Comes. — Salitja (Girona). — En poder del Comissari de la Companyia on actuava el teu germà Manuel, la carta que li adreçares amb data 9 del corrent, me l'ha passada a mi. El seu contingut m'ha impressionat tant vivament que ho deixo tot per a contestar-te personalment el que segueix.

El teu escrit revela una fidelitat a la memòria del teu germà i una tendresa pel seu estat, que et fa digne de tenir-ne un de distint a aquest que es diu Manuel, el qual no ja no s'ha portat com espanyol, ni com a fill, ni com a germà, ni tant sols com a home honrat i digne, sinó que ha desertat dels rengles dels que lluiten heroicament pel respecte familiar i per la llibertat de la República, rengles en els quals no trobà altra cosa que afecte, atenció i bon tracte, preferint lluitar amb els facciosos contra els seus pares i els seus germans que, més homes que ell, no regategen energies per servir la santa causa que defensem.

Segueix tu, petit gran camarada, essent el sostenimment dels teus; dels teus pobres pares, que a més del dolor d'ésser vells i de trobar-se separats de llurs fills grans han de passar per la vergonya i el deshonor d'haver pujat un traïdor que ha anat a posar-se a les ordres d'uns estrangers que trepitgen les conquistes i les llibertats de Catalunya.

Les teves petites trameses al teu germà — sobretot el llapis — les guardarem com a símbol de la teva grandesa. Segueix fent-te digne del teu país sabent ésser un bon fill. Així és com s'arriba a ésser un bon ciutadà. Menysprea el qui, en desertar, no tingué en compte res de noble, i aconsola els teus pares en aquesta nova pena, com un bon lluitador de la República, la qual, quan l'hora arribi sabrà honorar els bons com tu.»

Signen el Comissari del Batalló i el de la Brigada.

* * *

Tinc tan arrelada en la meva consciència de patriota, la convicció d'allò que he dit abans, de que pot haver-hi catalans equivocats, però no de renegats, que estic cert que si aquestes ratlles arribessin, per un atzar, als ulls de Manuel Comes, de Salitja, sorgiria el tercer acte del drama, i els humitejarien les llàgrimes i maleiria l'hora de la seva deserció, i per un mai més no li restaria un replec de pau a l'ànima, tortura que acaba per transformar en desferra l'home de més bon tremp.

* * *

Però no era ben bé ací on volia anar a parar. Sinó a justificar, amb les dues mostres que la casualitat em féu a mans un mateix dia, la necessitat esmentada al començament, de que qui estigui capacitat per fer-ho no negligeixi el recull de la part anecdòtica de la nostra lluita, tan saturada d'episodis exemplars com els dos que he explicat per tal d'oferir al món, un cop acabada la guerra, el millor exponent de l'esperit autèntic que a la nostra banda l'ha guiada i que ha estat la fornal on s'han forjat el nostre coratge i la nostra incommovible fe en la victòria.

Avelí ARTIS

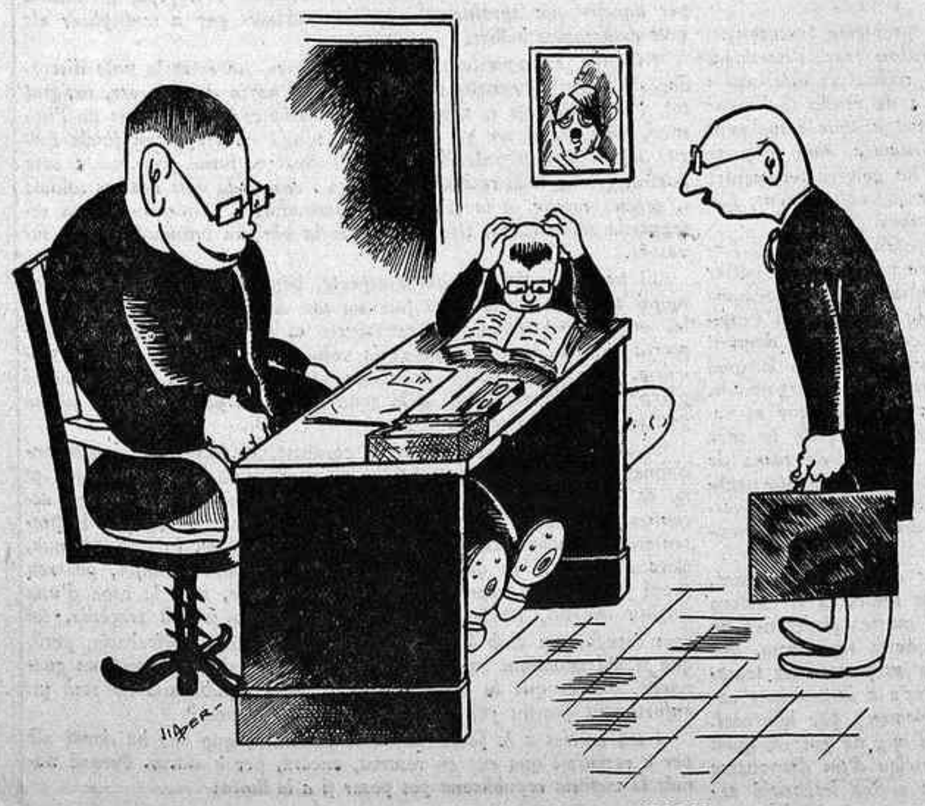

ALEMANYA ES QUEDA SENSE ADVOCATS, per VIADER

—Heureu d'esperar que el noi acabi la carrera...

L'ALTA EXEMPLARITAT DE PAU CASALS

Pau Casals ha tornat a Barcelona: Pau Casals ha donat un concert al Liceu amb l'«Orquesta Nacional de Conciertos». Aquests dos fets units per un nexe vital: l'amor de Pau Casals a Catalunya, han estat l'expressió més emocionant i més trascendent de l'actitud a seguir pels grans artistes i per tots els espanyols davant el punyent conflicte que divideix Espanya, deixant xopa de sang la seva terra.

PAU CASALS

L'Art, la realitat més espiritual de la humanitat, no s'abasta solament amb una disposició temperamental encaminada per un domini tècnic dels mitjans expressius adequats. Per assolir-la plenament cal que l'essencialitat humana de l'artista visqui en contacte d'amor amb els principis immanents de la Bondat i la Bellesa. Aquest és el cas exemplar de Pau Casals, l'home integralment artista que ofegant totes les debilitats de l'egoisme lògic i natural nascut de l'instint de conservació i del desig d'una vida grata ben merescuda que han fet desertar a molts altres, aprofita un moment de lleure, breu parèntesi entre les seves constants activitats de concertista universalment sollicitat, per retornar a Catalunya i donar un concert al Liceu a profit de l'assistència als infants que pateixen les dures conseqüències de la guerra i l'amenaça dels bàrbars.

Ultra la veu única de suavitat i d'emotivitat expressiva del seu violoncel, el mestre Casals ha fet sentir en aquest concert la seva veu humana per a demanar davant del micròfon als seus collegues, als seus amics i a tot el públic de l'Amèrica del Nord on tantes admiracions ha desvetllat el seu art, llur ajut material per tal de fer més eficaç la tasca que s'ha emprès de subministrar aliments, vestits i medicaments als infants i als vells de l'Espanya Republicana.

Aquest requeriment d'En Pau Casals que ha estat atès immediatament pel President de la República Sr. Azaña, el qual ha encapçalat la suscripció amb cinc mil pessetes, serà, n'estem ben certs, correspost abastament pels americans i el nostre gran músic que ha tornat a reemprendre la seva tasca artística i també la seva tasca humanitària d'ajut als infants i vells espanyols, se n'enduu aquesta vegada de Catalunya un batec més pregon d'emoció, l'emoció admirativa que li palesà el poble de Barcelona ovacionant-lo xardorosament al Liceu i retent sincer homenatge no solament a l'artista genial que interpretant el Concert en «re major» de Haydn i el Concert en «si menor» de Dvorak li revelà la veritat de l'Art, en la més pura emoció sensibilitzada de la Música, sinó també a l'home que nascut del poble i enlairat en la societat universal per mereixements del seu esperit i del seu esforç disciplinat, torna al poble quan aquest és injustament agredit per les forces desfermades de l'egoisme totalitari, per a donar-li ajut material i coratge moral amb el seu art excels.

Ll. G.

CONSERVADORS ANGLESOS, per ALLOZA

—Bé; ens en anem abans que no ens quedem sense res per conservar.

—Representant la comèdia d'aquesta manera, podem retirar deu mil voluntaris com vulguis, Benet.

LA GUERRA I ELS LLIBRES

«14 d'abril. Catalunya és una democràcia», per J. M. Lladó i Figueres. — Bibloteca Política de Catalunya; Dates històriques. Barcelona, 1938.

Lladó i Figueres inaugura amb l'opuscle 14 d'abril. Catalunya és una democràcia una altra collecció, també oficial.

Lladó i Figueres ens ofrena un reportatge d'una seixantena de pàgines que conté, en síntesi una història del sentiment liberal de Catalunya, de les seves inquietuds, dels moviments polítics i socials impulsats per la nostra pàtria i del foc decisiu que va implantar a Espanya, el 1931, la segona República. Per fer comprendre millor la història, el llibret comença amb els moviments liberals registrats a Catalunya des que la nostra terra, políticament lliure, era moralment esclavitzada; la República del 1873 i la influència decisiva que hi tingueren els catalans, el sentiment arrelat de la condició de nacionalitat del nostre país amb l'extensió del catalanisme i la força revolucionària que un sector d'aquest catalanisme posseïa, el moviment social català avantguarda de l'hispànic, el significat de l'autonomia administrativa del 1918, la persecució registrada durant la dictadura de Primo de Rivera, la gran empenta republicana que determinà el 14 d'abril, desfilen amb vivacitat a través de les pàgines de l'opuscle i fan comprendre la posició decidida i ferma que Catalunya havia de prendre davant un moviment reaccionari com el que vivim. L'obra de J. M. Lladó i Figueres resulta una història de divulgació altament útil per tots els qui s'interessen pel moviment polític de Catalunya.

R.

UN AMBIENT PERILLOS

La Psicologia de la guerra registra, entre altres actituds de la reraguarda, un doble corrent de vacillació i fatalisme. Hi ha qui creu que forces misterioses ens empenyen, vulguis no vulguis, vers la fi d'una contesa que nosaltres no hem desitjat, però que tenim el deure de sostenir per pròpia dignitat i per imperatiu de la civilització. Les oscillacions, pròpies de la complexitat de factors que intervenen en l'actual lluita, marquen també les diferents postures dels que s'aventuren a predir els resultats i allò que és més greu, a dubtar de la victòria antifeixista.

Ens costa, és veritat, d'avesar-nos a una lluita llarga i paorosa. Les guerres creen un ambient espiritual irrespirable. En el seu curs és freqüent veure com les categories ètiques fallen i els homes convençuts claudiquen. I és que la guerra és una malaltia collectiva de la qual difícilment guareixen aquells que la mantenen per obligació o per covardia. Per això quan l'èxit de la lluita no és ràpid o decisiu, les intelligències escèptiques treballen per tal d'obrir-se pas entre les diferents conjectures. No oblidem que el dubte ha estat l'arma més formidable de l'enemic; equival a sembrar la divisió en la consciència de cada soldat; de més que afebleix o desvia el fervor combatiu de la reraguarda. En les empreses bèlliques, com en totes les empreses que exigeixen un esforç inusitat, quan penetra la desconfiança, les coses ja no tenen remei. Anàlogament si el dubte aconsegueix arrelar en l'ànima del combatent, el mateix l'amenaça que la persuassió arriben tard.

Per altra part apunta també entre molts ciutadans de reraguarda el criteri oportunista. Ocupen l'extrem d'aquesta posició els que voldrien que abans de tot acabés la guerra, com si hom pogués prescindir del sentit de legitimitat i de justícia que representa la República, autèntic exponent de la voluntat de tots els pobles hispànics. L'experiència política ens té acostumats a falles d'aquesta mena. Però tot té un avantatge; els diversos incidents de la guerra obren com a reactius, i ens permeten d'agrupar els homes segons la llur resistència moral. Hom desitja tornar a una època de pau i de germanor. Pensar la guerra és odiar-la perquè és quelcom contrari a les tendències innates de l'home. Odiem la guerra per principi i l'odiem ara més que mai perquè la sentim d'a prop, en la pròpia terra, en la llar, en nosaltres mateixos. Però la impaciència en aquests casos significa manca de convicció i feblesa de caràcter. Portats a una lluita per la defensa de la llibertat i de la cultura, que el feixisme internacional ha posat en perill, els incidents i la durada de la guerra estan fora de l'abast de les previsions humanes. Una cosa és el desig de la pau, propi de tota consciència normal i justa, i una altra, de tònica espiritual ben diferent per cert, és el cansanci que s'ha emparat d'alguns homes que sembla que més que la raó estimen el benestar material fins a costa de claudicacions deshonroses. Faríem un greuge als combatents del front i a les víctimes caigudes, si substituíssim la finalitat d'aquesta guerra, ben explícita per part de nosaltres, per un arranjament que representaria, si més no, el triomf moral de l'adversari. Al trist precedent de guerres passades s'hi afegiria una nova experiència que equivaldria a una ratificació d'aquella flamant teoria que se n'ha dit amb exactitud de prima a l'agressor.

Ni la filantropia, ni l'altruisme, ni la simpatia humanitària no poden imposar-nos la resignació a les aspiracions dels Estats totalitaris. El jo personal pot cedir davant dels altres jos per un noble ideal d'humana convivència; però aquesta renúncia seria improcedent i fins illògica si el preu de la vida hagués d'ésser cotitzat en perjudici dels valors absoluts de la veritat i de la justícia.

Es en el fons una qüestió moral la que es ventila en la guerra d'Espanya. Sota qualsevol punt de mira que es vulgui fixar l'actitud d'un poble gelós de la seva dignitat i amant de la seva independència, hom no pot admetre una solució equívoca que deixi les coses en el mateix ésser i estat del començament de la guerra. Precisament per manca d'aquesta consciència de la justícia de la causa republicana ha circulat pel món la idea de les dues Espanyes elaborada sota l'acció de les concupiscències estrangeres. Tornar a l'ambient de dualitat que encengué la contesa actual fóra lliurar les terres hispàniques a l'enemic que voldria utilitzar-les per tal d'assetjar les democràcies europees.

No hem de renunciar, però, a una solució esperançadora que el futur ens reserva. En la nostra voluntat està el deure de propagar els nous ideals de pau i en les noves generacions el deure de realitzar-los. L'espectacle de la guerra que patim és prou punyent per a fer d'aquesta suggerència el programa de la cultura del demà.

Jaume SERRA HUNTER

REPUBLICA DEMOCRATICA

(Ve de la primera pàgina)

no vegin llurs doctrines triomfants sabran que és conseqüència d'un veredicte popular i que els camins de la propaganda i de la captació d'adeptes podran ésser àmpliament recorreguts.

La República democràtica ha d'ampliar les llibertats catalanes, ha de donar a Espanya una estructura confederal o federal i ha de facilitar al país l'edificació progressiva adient. En l'hora present, la República democràtica espanyola és, pels marxistes, no pas com una finalitat, sinó com un mitjà, un dels punts bàsics del seu programa de reivindicacions.

J. ROURE-TORENT

(c) Ministerio de Cultura 2006

PEDAGOGIA

RENDES DE LES ESCOLES NOVES

Pfeiffer, producte d'aquestes institucions, és un noi de tretze anys i mig, amable i de maneres distingides.

Us dóna impressions d'obres literàries d'Alemanya; juga a tenis, a bàsquet, a futbol i a hoquei; practica l'atletisme i l'equitació; i neda tots el dies de la setmana. Però quan us deixa bocabadat és a l'instant que el veieu sol, vestit d'esport i amb un maletí a la mà, com emprèn un viatge a través d'Europa. De Suïssa es trasllada a França, de França a Bèlgica, de Bèlgica als Països Baixos, dels Països Baixos a Alemanya i d'Alemanya a la Confederació Helvètica.

Durant le peregrinació, que realitza per motius familiars, dorm quare nits al tren, travessa cinc fronteres, fa coneixença amb nou hotels, parla tres llengües diferents i canvia i treu comptes en cinc classes de moneda. Duu passaports i altres papers en regla i es fica per consolats, agències de viatge i taxis, com podria fer-ho el turista més consumat. Després torna a l'escola sense fer cas de res, amb la naturalitat del que ve de la cantonada.

A Catalunya, que tenim fama de viatjar, ¿quantes persones de quaranta anys foren capaces d'imitar-lo? Direu que una flor no fa estiu i que amb la guerra ja aprenem de desplaçar-nos. Conformes. Solament que les flors com la relatada als països esportius són abundoses i no necessiten que hi hagi revolució per a anar d'un a l'altre poble.

* * *

A la Península, en temps de la monarquia, un tòpic periodístic assegurava que la civilització o el retard d'una ciutat podia apreciar-se en la inexistència o l'abundància de tavernes. En canvi, a Suïssa comproven la cultura d'un individu en la forma que té d'escriure la llengua del país.

Justament el curs passat preparàrem de matemàtiques cinc joves que havien d'examinar-se a la Universitat. No es cregui, però, que el primer que ens preocupava era el binomi de Newton, les equacions de segon grau, o les combinacions que poden efectuar-se amb determinades quantitats. Era la sintaxi i l'ortografia dels exercicis on aquelles coneixences havien d'exposar-se. Perquè si l'alumne escrivia malament, per més matemàtiques que sabés, no passava.

* * *

Entre les visites d'aquest trimestre notem la realitzada a la Societat sortida de l'hecatombe del 1914.

Ginebra, Mont-Blanc, Quai Wilson, Leman, Roine, Mon-Repos, Ariana, són indrets que encisen els estrangers. Per la bellesa, en primer lloc. Avui, amb tot, dins la ciutat de cent trenta mil habitants, on hi ha domiciliades més de quaranta institucions internacionals, ens han atret per l'esperit de collaboració universal que hi hem volgut veure, nosaltres i els deixebles, malgrat la política dels grans Estats, que inspira tots els dies enormes decepcions.

Per això hem recorregut els departaments del Palau de la Societat de Nacions i hem canviat paraules emocionades amb representants i funcionaris de tot arreu. Búlgars, egipcians, turcs, japonesos i una rastellera interminable d'altres noms.

Fora de l'edifici, però, l'admiració s'ha restringit. Tot i les intencions d'aquella organització, admirables en molts aspectes, els alumnes d'història contemporània no trobaven motius per a entusiasmar-se, i els oriünds de pobles petits més aviat temien una innocentada.

* * *

Ja és sabut que les universitats d'Oxford i Cambridge, des del 1831 celebren cada any unes regates conegudes a tot el món. El que hom ignora en Estats endarrerits és que les Escoles Noves, federades per països o regions, també organitzen anualment, i amb gran solemnitat, competicions que tenen per escenari les aigües de la mar, els rius o els llacs.

Les del grup de la institució on professem acostumen a efectuar-se a l'acabament del curs acadèmic, després d'una sèrie d'exercicis preparatoris que duren alguns mesos.

L'entrenament és dirigit per un tècnic de petites embarcacions o per un mariner que coneix els secrets de les ones i de les llanxes i dels rems que les fan moure. Ell i els alumnes estudien el maneig de les construccions de fusta, els viratges de la nau, la posició dels que remen, les braçades que donen en un temps previst i el vaivé del cos ritmat amb el joc de manxa dels pulmons. Damunt barques arrenglerades a la costa, quantes vegades no els hem vist com un exèrcit a punt d'emprendre una ofensiva! Es que anaven a iniciar el treball persistent i inexcusable de tots els dies. D'aquesta manera els músculs s'enforteixen i arriben a dominar el vaixell com els pilots de l'aire els avions.

El dia de l'esdeveniment, propagat per diaris i revistes, les escoles i la població de mig país acudeixen a veure les habilitats marineres dels joves. Els que remen van amb samarreta, pantalons i gorra de colors vistosos, segons el collegi al qual pertanyen. A més a més, duen petits escuts o distintius especials de cada establiment. Els deixebles que fan d'espectador també llueixen, amb vestit d'esport, els colors de la respectiva escola. La festa acaba amb discursos, estretes de mà i lliurament de copes i trofeus als vencedors.

A l'endemà la premsa, sense distinció, exalta els fets de la jornada. Relata les incidències de la lluita, els collegis que hi han pres part, el resultat esportiu en cada categoria, amb els segons o quarts de segon que un esquif ha arribat primer que l'altre, publica fotografies i esmenta amb totes les lletres els noms dels vogadors.

I a Catalunya, què? A Catalunya, d'on havien sortit tants mariners i on sabiem tantes coses de la mar quan érem un poble que es governava a si mateix!...

* * *

Es més interessant de saber el que fa el noi fora de l'aula que quan es troba amb professors.

En el nostre collegi, de lliçó a lliçó transcórren quinze minuts que els alumnes aprofiten no pas per a continuar els problemes, sinó per a expansions esporàdiques. S'empesquen jocs de poca durada, preparen estris d'esport o pilotegen pels patis de la institució.

Això es deu, més que a unes pràctiques imposades, a l'habilitat dels mestres que es preocupen dels dubtes que poden suscitar els temes estudiats i de llurs interpretacions. Es preocupen que els conceptes s'aclareixin en moment oportú i no hi hagi necessitat de reprendre'ls a hores desavinents.

* * *

Fa quinze dies que un professor, amb les proves de l'escala de Binet i Simon reformada per Terman, mesurà l'edat mental de M. i trobà que tenia 11 anys. En canvi, un altre mestre, valent-se del mateix sistema de valors, ha repetit l'operació i ha anotat que en tenia 12 i 3 mesos.

La contradicció és aparent. M. parla amb correcció el francès i el rus. Però el francès, en el qual fou fet el primer experiment, és per ell la llengua estudiada; i el rus, vehicle del segon, la que usa amb els seus pares.

Si fos possible d'experimentar el mateix noi sense que hagués après cap idioma estranger tot i havent sofert una mateixa trajectòria d'actes biològics i culturals, trobaríem que la seva ment passaria dels 12 anys i 3 mesos. Perquè el desenvolupament ideològic d'un deixeble, o millor, la història d'aquest desenvolupament, guarda relació amb els obstacles o les facilitats de la intel·ligència per a expressar-se en una llengua.

* * *

Per les belles praderies de Hampstead, "metropolitan borough" de Londres, al nord de Charing Cross, hem visitat un "boarding school" muntat d'acord amb els avenços de la pedagogia moderna. Amb tot, no fa gaire que funciona i té inacabat algun aspecte.

Per això exclamem:

—Es estrany que la biblioteca de la institució no hagi estat la primera cosa llesta.

El "headmaster", però, ens diu que no ens precipitem. Ens presenta als professors i ens acompanya a les cambres dels alumnes...

A cada una hi havia uns tres-cents volums!

* * *

Acabem d'abraçar Galleani, brivall d'uns catorze anys, enèrgic i robust, de tracte agradable i descendent d'una família dels Alps italians, esportiva de raça.

Mostra llargues cicatrius a la cara, des de l'orella esquerra al llavi inferior, que va aconseguir en circumstàncies doloroses. Un día, quan tenia deu anys, travessava la carretera de molt de trànsit que passa per davant de l'escola, i un automòbil l'atropellà. El deixà sense sentits i amb el cos sagnant per diverses bandes.

Si això ocorre en un establiment de Catalunya, el menys que haurien fet el progenitors dels nen hauria estat treure'l immediatament del collegi, ell i els seus germans, per no haver sabut evitar la desgràcia. Altres haurien anat a l'internat a armar un escàndol al director i a tots els mestres que es relacionaven amb el noi. No passà res d'això. Els pares, amb la més gran serenitat, s'acostaren al que gairebé ja no era d'aquest món. El visitaren tots els dies i al cap de dos mesos l'ingressaren novament a la institució.

Sabien que en una Escola Nova de vegades hi ha moments imprevistos que falla la vigilància, degut al règim de llibertat que tenen els deixebles. I com que és impossible d'obtenir la perfecció en totes les coses, es feien càrrec que si aquesta llibertat comporta certs perills com el que lamentaven, per altre cantó produïa esperits oberts i ànimes vigoroses, disposades a triomfar en les lluites per la vida i per un més gran esdevenidor.

Pere LLOBERA

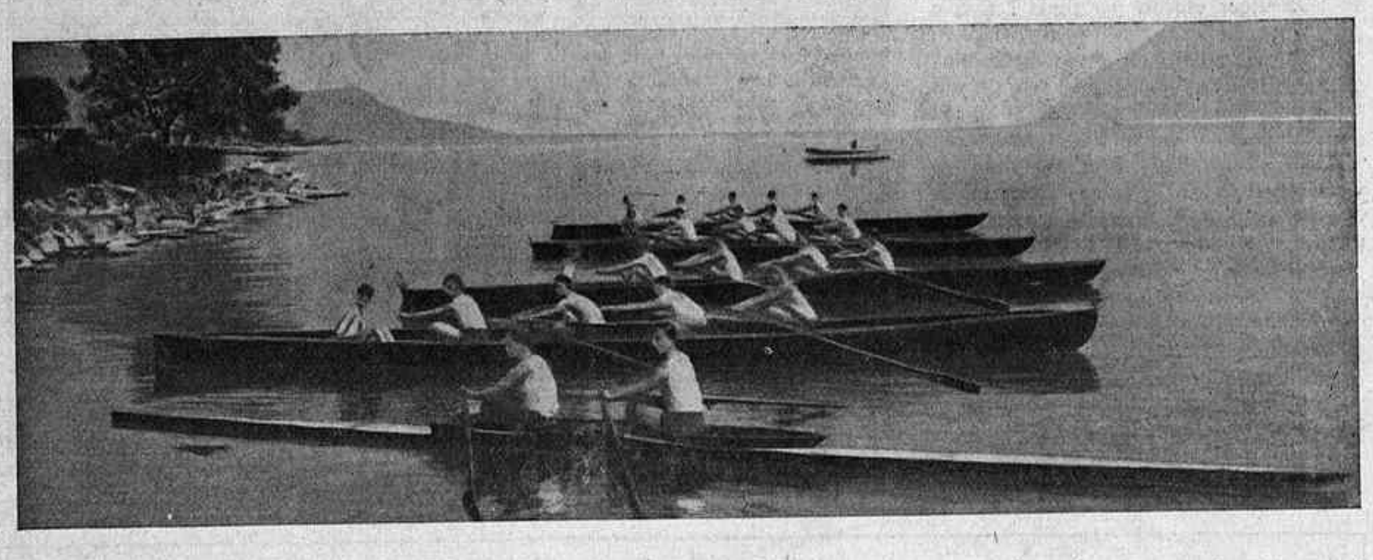

MONOLEGS INTERIORS

AL CINEMA

Pobra Doris! Tan enamorada del seu marit... i té! Cau o no cau? Ai que cau! Es clar, potser és el seu marit que en té la culpa. Intelligent, treballador, però pobre. A qui se li acut d'ésser tan i tan pobre? Però la fidelitat de Doris és a prova de misèria. Només que—veieu?—el pobre Peter Potter té un atac fulminant d'apendicitis. Doris l'ha de salvar, naturalment. Però com? No hem vist venir la solució? Jimmy Taylor, és clar. Jove, galant, ric, molt fresc. Xec contra virtut. L'operació val mil dòlars. Aquest apèndix està molt inflamat. Ah, Peter Potter, ja pots sospirar pensant en Doris, que t'ha deixat tot sol a l'hospital i en la dolor! Si sabies que en aquest moment t'està salvant! Un bes clou el tracte. Quines mirades tràgiques d'aquests grans ulls de Doris!

Aquests grans ulls! No poden ésser més que de Marlene, és clar. I ho són. Ulls decoratius, com tota la cara, com tot el cos de Marlene. Diuen que els Estats Units l'han feta així. Però és una mena de decoració—sòbria, austera, pòmul-sortida, galta-xuclada—que podria assolir fàcilment entre nosaltres. A Barcelona es veuen moltes cares marlèniques, amb aquests ulls—i no pas per decoració: amb una lluissor autèntica traspuant per l'aparença. I ella deu anar per Los Angeles, petjant elegantment les voreres en un bell passeig, mirant aparadors de pastisseries amb aquests ulls. Sacrificada per l'art, pobreta, ves, ves!

Bé, el corrent és feble, què hi farem! O boig, i el tanquen. Sort que la fosca és propícia als monòlegs interiors. El públic ha fet el seu ah! de decepció—com qui diu «vaja, ja hi som»—i això ha creat un corrent familiar en substitució del corrent elèctric. Crac, crac! Els nens de la casa trenquen avellanes amb llurs queixalets. Mira, mira (és un dir), avellanes! Els homes de la casa volen fumar. Flaire d'estepa verda. Hi ha qui fuma de veres? Sí, sí! (Fum!). El mal dels encenedors és que desorganitzen la foscor. Ara encesos, ara apagats. Llums erràtics, llums fugissers, obscuritat neguitejada. Fumadors, ja que no convideu, deixeu-me reflexionar. Fosca és la vida, fosc és el cor de l'home, fosca la son—letàrgic conhort—que s'acosta amb passos de vellut. La pelfa dels passos de la son amanyaga parpelles. Ara si que s'embulla tot. Foscor, caos. Quan sorgirà la llum, pobra animeta? Només brolla un gran ronc dins la nit. Xac! S'ha tallat el ronc. Ha topat un front amb el seient del davant? Hom veu créixer en la fosca el gran nyanyo.

Plor d'infant dins la gran nit de la sala. Mal de ventre de llet massa condensada? Creu-t'ho, si vols. Petit fil de dolor, petit fil de vida. Això hauria d'anunciar el ressorgiment. Fiat lux! Fia't de la llum. No te'n fiis, no te'n refiis, potser així tornarà. La indiferència és mitja vida i l'esperança de trascantó. Ah! Veus? No t'ho deia? Cent cinquanta parells d'ulls parpellegen. Ara! La fosca és només cinematogràfica. Reprenguem.

Doris ha sucumbit. Peter Potter està salvat. Besa Doris. Què tenen aquests llavis abans tan dolços? Ah, el gust amarg del pecat! Fora, vés-te'n, no vull saber res de tu. Ja que no puc recuperar l'apendicitis, et tornaré els mil dòlars, un dia o altre, quan reeixirà el meu invent. Però, Peter, Jimmy no és res per a mi. Vés-te'n. Peter, Peter, no et recordes del nostre festeig? No et recordes d'aquella castanya que ens vam menjar entre tots dos? Què és això? Claror i fosca. Vaja, ja hi tornem a ésser. No, és una altra cosa. Iiiii! Bum bum! No us esvereu, no us esvereu.

Ho podrem veure acabar? Tant se val, ja es veu venir. Divorci. Exit material. Doris és una estrella de l'art. Peter és un astre de l'enginyeria. (Aquell invent, qui ho havia de dir?) Ambdós rics, famosos. Ambdós dissortats. Es tornaran a trobar mai? Jimmy Taylor empaita Doris. Ets la meva obsessió. A fe de Taylor, ets el meu ideal; tallar a mida; casa't amb mi. Vés, em fas angúnia. No em toquis. Castanyes! Peter, Doris, ja us acosteu. Castanyera, cruïlla dels destins! Vols una castanya, Doris? Mitja, Peter, mitja només. Senyors, ai, camarades, anem a tancar. Bum bum bum! Castanyes heu dit?

C. A. JORDANA

UNA SOLA MENA DE VICTORIA

Si després de la guerra del 14 haguéssim arribat als moments recents de la tragèdia de Txecoslovàquia, sense passar per la nostra guerra, possiblement Europa hauria encès un castell de focs al seu mateix cor, i el pànic d'ara de molts dels països que pressentien la catàstrofe qui sap si hauria estat aleshores temptació al joc de saltar damunt les flames. La nostra guerra, però, ha fet obrir novament les ferides massa tendres, i s'ha cregut que s'aturava la guerra evitant la flamarada i cremant el tió amb una mena d'àcid d'efectes encara més ràpids. Tan ràpids que al primer moment del fenomen molta gent en restà meravellada. La contundència, l'aplicació d'un sistema inèdit d'intervenció quirúrgica abans de produir-se cap dolor, semblà deixar bocabadats els que s'havien afanyat a presenciar el daltabaix. I el bisturí de Munich tingué d'antuvi efectes hipnòtics. "Heu's ací el camí!" Fou aquesta una exclamació que molts no pogueren estar-se de dir. Però, ai!, que aviat hom s'adonà de la influència que tingué en fer exterioritzar aquell entusiasme la part espectacular d'una art gairebé màgica, brillant a cop d'ull, però sense base.

Efectivament, hi hagué un moment, l'hora eufòrica que era proclamat a tots els vents que la pau era salvada, que semblà estendre's amplament un sospir d'alleujament. I àdhuc prop nostre algú somnià en la realitat pròxima d'un dolç averany. La realitat, el temps (aquesta vegada el temps ha actuat més de pressa que mai) ha cuitat a convèncer tothom que no podíem tenir massa confiança en els miracles. La guerra imposada no pot ésser una solució, però tampoc pot ésser-ho la imposició d'una pau. La pau imposada a Txecoslovàquia ha aturat, evidentment, aquest dies una guerra. Però què ha solucionat?

Aquesta mateixa pregunta, doncs, haurien de fer-se aquells d'entre nosaltres que encara no han vist clar l'esdevingut a Munich. I que, pels seus dintres, mig gosen gronxar l'esperança que la pau imposada a Txecoslovàquia podria allargar-se més ençà, que una intervenció estrangera orientada vers una pau espanyola ens duria el benestar. A tots aquells que glateixen perquè la terrible contesa que vivim sigui aturada ben de pressa (i no sal que per la nostra banda diguem amb quina alegria immensa voldríem sentir-nos orgullosos d'una pau que no som pas nosaltres qui la impedeix), volem recomanar-los que no deixin enlluernar-se pels esclats efímers d'una aurèola de fals apoteosi. Compartim, amb qui més en sofreixi els horrors, el dolor de prosseguir la guerra. Totes les malvestats que comporta la guerra pesen damunt nostre com damunt de tothom. Però, ¿podem fernos la ilusió que aquestes malvestats desapareixerien pel sol fet d'una filigrana diplomàtica receptant-nos una "pau" a la seva manera? ¿Estan segurs els que acceptarien aquesta mena de pau que no fóra pitjor el remei que la malaltia? ¿Estan segurs que, acabades les bombes d'aviació, acabades les penalitats mengívoles, desfetes les trinxeres, no seríem víctimes d'uns sofriments encara més terribles que els que únicament produeixen dolor físic? ¿Què solucionaria una "mena de pau"? ¿La nostra vida, la nostra vida de catalans, podria desenrotllar-se, podria obrir-se, podria créixer sota una pau imposada, que hagués estrangulat la nostra victòria?

Recordem en aquesta ocasió unes paraules d'un català benemèrit, pronunciades mesos endarrera i que obtenien l'assentiment de tot el nostre poble. Ens referim a l'ilustre escriptor J. Pous i Pagès, que digué en una de les seves brillants conferències: "La salvació de Catalunya i el triomf de les armes republicanes són als meus ulls una sola cosa. Però tots els bons patriotes catalans voldríem tenir garantit, amb la mateixa certesa, que el triomf de les armes republicanes serà en tot moment el triomf de les més pregones aspiracions de Catalunya i la satisfacció de les necessitats més vitals de Catalunya". La pau que ha de dur-nos aquest triomf és la pau que hem desitjat sempre. La pau basada precisament i únicament en la satisfacció de les nostres necessitats més vitals. ¿Què en treuríem d'haver acabat amb els bombardeigs, amb la lluita, amb les penalitats imposades per la guerra, si una vegada acabada, l'esforç, el sacrifici, l'heroisme de Catalunya no hagués de tenir compensacions? ¿Què en treuríem d'haver d'acabar la guerra per renunciar a Catalunya? ¿Què en treuríem d'acabar amb el pesombre dels bombardeigs si també això volgués dir acabar amb la cultura, amb l'economia, amb la vitalitat catalana? No podem oblidar que fa més de dos anys que la nostra sang corre al camp de batalla, que ací, com tots hem convingut unànimement, aquesta guerra és una guerra de vida o mort per als catalans. Si sabíem, si sabem per què lluitem, per què hem lluitat, cal que sapiguem i que estiguem tots d'acord quina ha d'ésser la pau que tots desitgem, quina ha d'ésser la pau que ha de dur Catalunya pels seus camins històrics. I que rebutgem amb orgull tota altra pau. Que rebutgem qualsevol pau que pugui ésser un parany per a llençar Catalunya timbes avall. La sang dels nostres germans caiguts exigeix de nosaltres que seguim el camí que d'antuvi ens imposàrem.

Es precís que no siguem impacients, si no estem segurs que la pressa en una pau lluny de beneficiar-los pot entrebancar els nostres ideals. Desitgem la pau. Lluitem des del primer dia per a la pau. Però, no tanquem en aquests moments històrics els ulls: la pau que volem, l'única, ha d'ésser la que ens deixi dins el cor la tranquil·litat, l'alegria, l'orgull de sentir-nos més que mai catalans.

Francesc TRABAL

EL PORRÓ CATALA, per SOLA

(c) Ministerio de Cultura 2006

L'EXEMPLE DE DELACROIX

En el nostre article sobre John Ruskin, Whistler i Holman-Hunt parlàvem d'aquells que no demanen a l'art pictòric altra cosa que un mer "espasme visual o òptic", per dir-ho amb els mots del gran poeta simbolista Jules Laforgue — que per cert fou un dels més vidents i lúcids definidors de l'Impressionisme — i d'aquells altres que exigeixen imperiosament que la pintura tingui un contingut d'una valor simbòlica que produeixi en l'esperit del contemplador com una mena d'"espasme místic". A l'inrevés del que creu un lector que ens ha adreçat una atenta carta, però, ens guardàvem molt bé de presentar aquestes dues teories en oposició netament antitètica, com si no hi hagués possibilitat que entre l'una i l'altra pogués subsistir com una "síntesi" superadora que, en unir-les, aplegués llurs excel·lències tot i eliminant-ne les limitacions.

E. DELACROIX: «CAVALLS SALVATGES ATACATS PER TIGRES»

Perquè és evident que aquesta síntesi unificadora i superadora existeix, precisament en les obres de molts grans mestres de la pintura que saberen agermanar d'una manera indissoluble el més gran encís visual amb la més profunda puixança espiritual. Les produccions immortals del Giorgione i Grunewald, dels Correggio i Ticià, dels Tintoretto i Greco, dels Rubens i Rembrandt en constitueixen exemples convincents.

E. DELACROIX: «RETRAT DE MRS. DALTON»

I en el curs del segle passat no mancaren tampoc mostres eloqüents d'aquesta síntesi suprema. Però cap artista no està per damunt d'aquell solitari, ardent i tràgic Eugène Delacroix, que és en la pintura el perfecte equivalent de Goethe en la literatura i Wagner en l'art musical. ¿Qui es pot posar al seu costat, en efecte, fora d'aquell George F. Watts, que segurament fou el cas més extraordinari de l'art anglès després de l'excepcional William Blake, o d'aquell noble i depurat Hams von Marees, o encara d'aquell subtilíssim Odilon Redon, en les etèries creacions del qual revíuen, en alada i tènue floració, les màgiques i punyents harmonies delacroixianes?

El que fa més atractives, i fins i tot fascinadores, les produccions d'Eugène Delacroix és, creiem, el poder de suggestió que tenen, determinat segurament per l'estat de vidència i autèntica allucinació en què foren concebudes. Com totes les coses profundes i autènticament vitals, les obres de Delacroix s'arrelen en les il·limitades fondàries de l'inconscient per a expandir-se, plenes de sentit i de suggeriments, en el món revelador de les infinites i màgiques "correspondències" swedenborgianes.

Aquesta vastitud sintètica, immensa i imprecisa, inherent a les creacions que provenen directament de l'inconscient, vastitud que contrasta tant amb la migradesa eixarreïda dels anàlisis penosos i limitats que els racionalistes fan "a posteriori" de les troballes dels autènticament inspirats; aquesta sintètica vastitud, doncs, no es fa solament visible en el contingut intern i simbòlic de l'obra d'art, sinó que també es percep amb corprenedora evidència en allò que superficialment sembla el més extern de les produccions artístiques: la tècnica i els seus diversos procediments. Examineu atentament, si no, com a prova, aquesta excel·lent mostra de l'obra de Delacroix que reproduïm, contempleu aquests dramàtics i tempestuosos "Cavalls salvatges atacats per tigres" amb atenció escrutadora, i no tardareu pas molt a descobrir els elements essencials d'aquell "divisionisme cromàtic" que, més endavant, el racionalisme limitat i analític dels Neo-Impressionistes Seurat i Signac havia de reduir a mer exemple tècnic tan curiós per als especialistes com buit i mancat de tot interès per a la societat.

El mateix diríem de les corprenedores "deformacions dels objectes" representats en el quadre esmentat. Deformacions que Delacroix es permeté tant amb una finalitat d'accentuació expressivista com amb la intenció de ponderar les masses de color i el ritme de les pinzellades en una totalitat composicional tan plena de ritme com de tensió; deformacions que, a causa de l'estret sensualisme racionalitzat del "fauves" i dels cubistes, han degenerat en un decorativisme tan grosserament antidecoratiu com superficial.

Però, ¿què són totes aquestes recerques tècniques enfront de la immensitat de suggerències simbòliques ofertes per aquest motiu aparentment tan simple d'uns "Cavalls salvatges atacats per tigres"? Res, o gairebé res. Simplement: la vestimenta d'un contingut. Ara bé: ¿què és aquest contingut? Aquesta pintura agitada del "Cavalls salvatges atacats per tigres" és el símbol perfecte, plasmat en un simple espectacle, d'aquella inexorable i fatal lluita per la vida, que és la llei còsmica sense atenuants i sense límits. Però intentar traduir amb mots el sentit de l'obra de Delacroix és evidentment una immodèstia després de llegir el que ha escrit Baudelaire sobre aquest gran mestre, isolat i tràgic, sobre l'autor de tantes i tantes obres magnífiques i punyents, per tal com en elles l'"espasme òptic" i l'"espasme místic" s'uneixen en exemplar síntesi, suprema i indissoluble.

M. A. CASSANYES

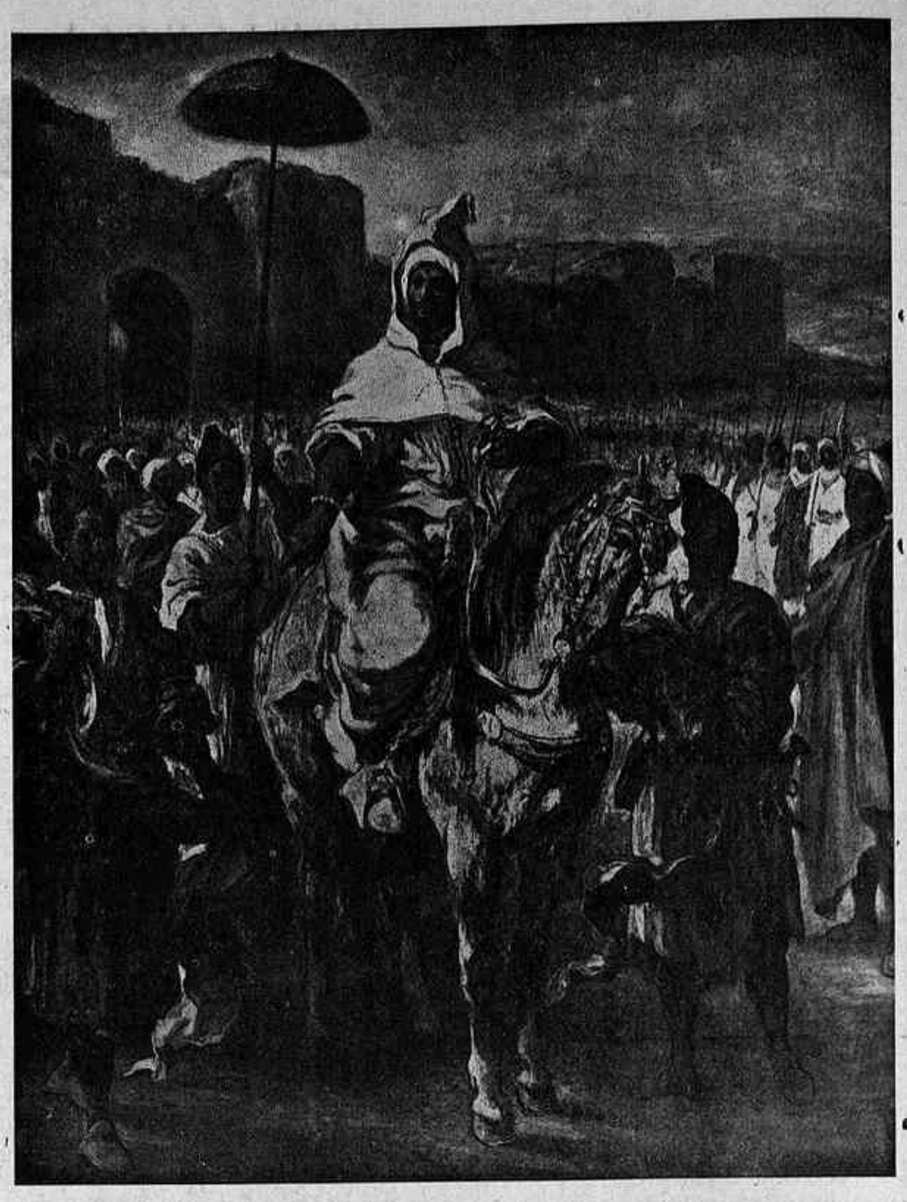

E. DELACROIX: «MULEX AD-ER-RAHMAN, SOLDA DEL MARROC»

N O V E M B R E

Ja véns, com cada any, novembre,
lenta i borrosa la passa,
amb l'últim respir del dia,
pel caminet de les malves.

Amb l'últim respir del dia...
I, com cada any, de la casa
diminuta del meu cor
te'n fas, novembre, l'estatge.

Endreces el rebedor,
vas al balcó, pares taula,
esguardes tots els recons...

Afora minva la tarda

i minva el verd de les fulles
i el verd de les esperances.
L'aire pressent la imminència
del fum de la castanyada.

Tot com sempre, tot igual:
el defallir de la tarda,
la soledat del carrer
i el caminet de les malves.

Però cada any, més profund,
més amagat dins la casa,
aquest enyor que s'arrela
al test del meu fadrinatge.

¿Què em duus, novembre, aquest any?
¿Més soledat i més llàgrimes?
Portis el que portis, entra;
seu-te, novembre, a la taula.

Ens partirem, un any més,
el pa de les enyorances.

J. GIMENO-NAVARRO

SALO DE TARDOR 1938

L'ESCULTURA

Clourem la sèrie d'articles que hem dedicat al Saló de Tardor 1938 amb aquestes notes sobre l'aportació dels escultors que, en conjunt, és força satisfactòria.

Dels artistes que, animats per un afany constant de superació, han fet progressos ben visibes, esmentarem Josep Granyer, que ha presentat dos relleus de línia rigorosa i sensible, d'arabesc cenyit i harmoniós, dues obres d'alta plasticitat, que colpeixen l'espectador per llur incisiva precisió, precisió vivent de l'artista que sap estilitzar sense ressecar.

Un avenç molt notable s'observa també en l'obra d'Apelles Fenosa, que ens ha ofert un "Retrat d'Antoni Sesé", trasbalsador de veritat, obsessionant de semblança física i psicològica, i una deliciosa figureta, "Flora", amb la qual Fenosa ha realitzat la difícil performança de fer escultura, i escultura exquisida, amb un tema d'aspectes gens escultòrics.

La característica principal de l'aportació de Josep Viladomat és, com sempre, la naturalitat, aquell aire fàcil i espontani de l'obra engendrada sense esforç. El seu graciós i alegre "Timbaler" és una escultura plena de frescor.

L'art robust de Josep Dunyach ha estat representat aquesta vegada per un retrat de mestre Fabra, que sembla que parli, i per una figura d'adolescent, "Desvetllament", rica en remarcable vitalitat anímica. Una figura que palpita i que viu.

Proporció feta carn, "Cap de dona", del mestre Josep Clarà, és una obra excel·lent, feta d'equilibri i ponderació.

Rafael Solanic, que s'ha tret definitivament del damunt aquella estilització una mica nòrdica que llevava naturalitat a les seves obres, s'expressa ara amb una factura més directa i espontània. El seu "Cap de noia" és escultòric i vivent, i "Grup en pedra" és una obra massissa, cenyida i concreta, rica en un sentit agut dels volums ben ordenats en l'espai.

Pere Jou ha suavitzat, tot i endolcintlo, el seu art espès i pesant d'antany. Menys rectilínia, més curvilínia que abans, la seva obra actual ha perdut rigidesa i ha guanyat flexibilitat.

Martí Llauradó ha exhibit diverses mostres del seu realisme implacable, que, en "El padrí de l'Atmetlla", adquireix una intensitat expressiva colpidora.

Remarcables són també la serenitat clàssica de Jaume Duran; el "Bust d'infant" d'Adolf Armengod, amarat d'emoció i tendresa; l'agudesa del fi i sensible Joaquim Ros; el "Nu de noia" (bronze), eurítmic i graciós, de Llorenç Cairó; l'art enèrgic i ferm de Felip Coscolla; el decorativisme abarrecat del "Nen i delfí" de Josep M. Camps Arnau; el naturalisme literari de Llucià i Miquel Oslé...

El "Premi Damià Campeny 1938" ha estat atorgat a Joan Rebull. L'aportació d'aquest escultor és tan important, que es fa mereixedora d'un extens comentari que MERIDIA li dedicarà en un número vinent.

Sebastià GASCH

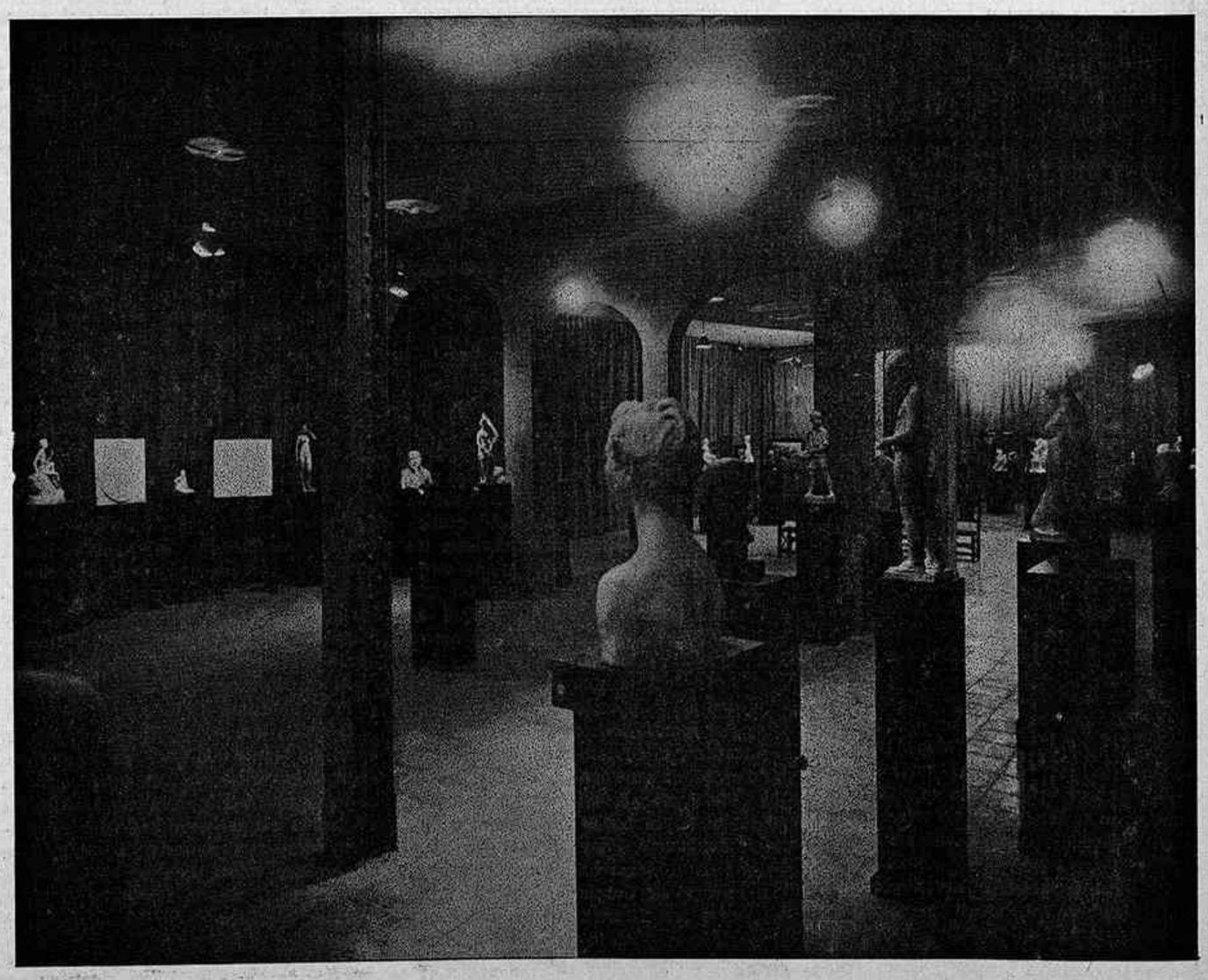

L'ESCULTURA AL SALO DE TARDOR

Meridià

Redactor en cap:
Manuel Valldeperes.

Redactors: Sebastià Gasch, Domènec Guansé, Lluís Montanyà, J. Rourc-Torent, M. Serra i Moret

Redacció i Administració : Passeig Pi i Margall, 29 pral. - Telèfon 12289

Subscripcions i Distribució: P. A. C. O. D. Rambla del Mig, 17 Telèfon 19937 - B A R C E L O N A

50 cèntims l'exemplar
Subscripció: 6 ptes. trimestre

(c) Ministerio de Cultura 2006

ENTRE TOTS SANTS i MANDRESA

Em trobava atrafegat i engrescat en la redacció d'aquest conte quan em fou anunciada la visita de l'autor del llibre **L'Assalt a l'Olimp.** El terme mig dels lectors de contes no saben pas el què és aquest llibre, perquè ni la crítica no en parlà ni fou posat a la venda: és un llibre que circulà entre les coneixences de l'autor, que el repartí gratuitament i que es perdé en la cistella dels paperots de les redaccions, considerat o desconsiderat com l'imprès més despreciabe. La visita de l'infeliç em contrarià, doncs, considerablement, i estava per acomiadar-lo sense miraments quan el record de la lectura d'algunes planes sense tallar de **L'Assalt de l'Olimp** em decidí a fer entrar aquell boig tan original i ferlo parlar per tal de veure per on es despenjava si el posava a parir. Imagineu-vos que aquell llibre era com una revisió de valors històriques, a la Wells, però revisió grotescament gratuita i enormement divertida. Recordava haver llucat en el text afirmacions tan xocants com la de que el Paradís terrenal no es trobava pas en terres de la Mesopotàmia, com pretenen molts exegetes, sinó entre el Teatre de Novetats i Montjuïc...

El bon home entrà arborat d'esperances, exultant a la sola idea que jo m'interessava pel seu llibre i que en parlaria en algun dels nostres periòdics. Immediatament posà fil a l'agulla amb una locuacitat, amb una gesticulació i amb uns jocs de fesomía tan expressius i paroxístics que se us enduien i us obligaven a posar tots els cinc sentits en la seva frenètica peroració. L'home volia notòriament conquistar-me a les seves idees i alhora defensar-les de llur evident absurditat, segons allegava ell mateix. M'ho volia explicar tot i per peces menudes, científicament. Vaig haver de parar-li els peus bo i demanant-li que es limités a explicar allò del Paradís terrenal. I veieu com es descabdellà:

Déu creà el món; al cap de molts milenis creà l'home a imatge de Si mateix i dotat de lliure albir, gairebé tan lliure com el de la mateixa divinitat. Condicionà el lliure albir tan sols amb la prohibició de menjar fruita de l'"Arbre de la Ciència del Bé i del Mal". Arbre de la Ciència!, fixeu-vos-hi bé. ¿Per què la divinitat posava aquella temptadora condició a la concessió del lliure albir? ¿No hauria estat més senzill atorgar un perfecte lliure albir, o no atorgar-ne cap, o bé fer ben fort l'home en lloc de fer-lo feble, o tan sols deixar de plantar cap arbre de la ciència?... Ja sé el que em respondreu: que els designis de Déu són inescrutables... Vella cançó! En el món tot és escrutable: l'escrutament és justament la condició irrecusable del progrés. I, encara que sembli divina contradicció, tot prohibint la fruita de l'arbre de la Ciència, Déu volia íntimament el progrés de la Humanitat, l'evolució constant de l'Home. Els déus són així, com aquell pobre Wotan, volen i dolen: estimen l'Home com a si mateixos, es daleixen per la glòria màxima del gènere humà, però alhora es veuen obligats, per raó de certes lleis que un altre dia us detallaré, a contradir, també constantment, el daler de ciència, ço és, de progrés, de l'Home.

Eva infringí el pacte establert entre Déu i l'home bo i abusant del lliure albir fins al punt de menjar la fruita prohibida i fer-la tastar a Adam. Caín abusà també en matar el seu germà. Tot això, però, és allegoria pura. El mite de la creació d'Eva vol significar la separació dels sexes: l'home primitiu era andrògin. La separació dels sexes portà la separació de la intel·ligència i la intuïció: aquella per a fruir-la principalment el sexe mascle; aquesta per a ésser fruïda principalment pel sexe femení. Els mites de Caín i de Sodoma i Gomorra simbolitzen l'abús col·lectiu del lliure albir decantat a la despoblació. L'Home anava massa lluny i amb massa poc discerniment en l'ús del lliure albir. Jehovà hagué d'aturar aquella davallada boi fent foc nou. D'ací el mite del Diluvi, el qual cal entendre millor que els altres mites. Si prenem els mites al peu de la lletra, sempre els trobarem absurds com el llamp de Déu; una monstruositat com una casa.

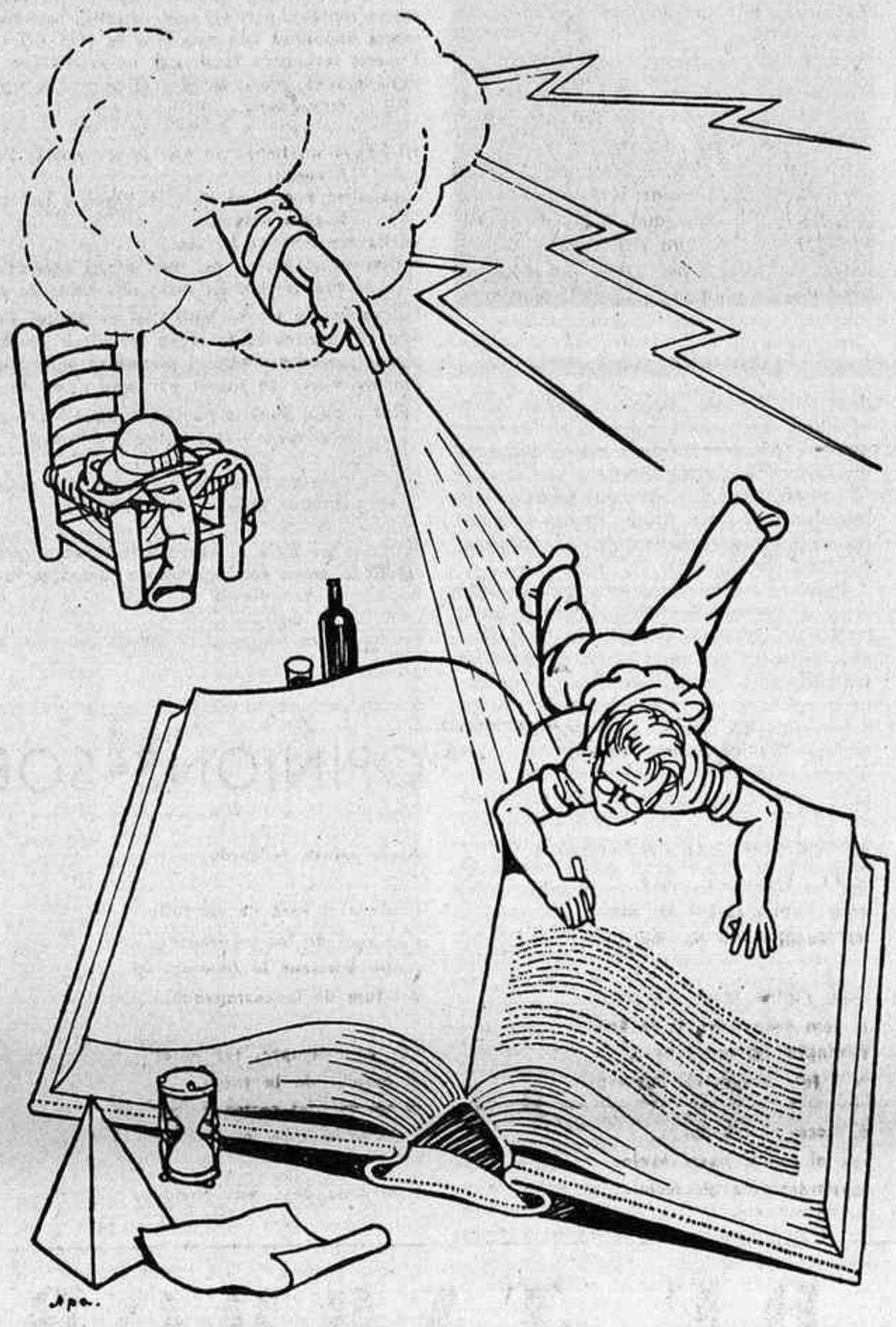

—Com una arca de Noè — vaig interrompre, per tal de deixar una mica de respir al visionari.

—Errada! — féu el nostre home—. Heu de saber i entendre que no hi ha tal arca ni tal Noè. Reeees...: simbologia i res més. Pel que fa a Noè, no s'anomenava pas Noè, sinó Xercavins. D'altra banda, l'arca no hauria pas pogut contenir les enormes grans bestiasses prediluvianes. La vertadera arca de Noè fou la Gran Canària, del grup de les Illes Afortunades, que per això s'anomenen afortunades. Allí es concentraren les parelles d'animals de les espècies aleshores existents, mentre tots els continents eren submergits. La família Xercavins fou l'encarregada de faisonar una nova psicologia de la Humanitat regenerada per les aigües del Diluvi, i la tal psicologia fou fonamentada en el lliure albir, no ja dels homes, sinó dels pobles. I aquest lliure albir abusarà també amb les guerres cada dia més cruentes i inhumanes, fins al punt que el Cel haurà d'intervenir novament per mitjà d'un altre Diluvi, el qual donarà lloc a una altra forma més vasta del lliure albir, que serà el lliure albir dels continents...

—I aleshores l'arca salvaguardadora de les seleccions serà també la terra de les Illes Canàries, o una altra terra més petita, tota vegada que han desaparegut els plesiosaures i els dinosaures? — vaig preguntar al profeta, que es trobava congestionat i esbufegant.

—Al contrari — respongué —, serà una terra més gran, perquè si bé és cert que han desaparegut les espècies gegantines, en canvi han augmentat enormement les petites i les microscòpiques. Quan es produí el primer Diluvi no es coneixien, posem per cas, ni el bacil de Kock ni el formatge de Roquefort. Bé, doncs, el lliure albir dels continents no serà pas més continent que els anteriors; ben al revés, portarà la incontinència fins a l'extrem de destruir-se mútuament els continents. Un darrer Diluvi posarà fi a la guerra desastrosa dels continents; la coloma de l'arca anunciarà el nou lliure albir de les esferes i la conseqüent guerra de les esferes, amb la ruptura de l'harmonia d'aquestes esferes. No cal dir que les comunicacions interplanetàries seràn aleshores un fet. D'ací a l'assalt de l'Olimp..., en fi, ja ho veieu ben clar ara: això són faves comptades.

—Bé, però, digueu: ¿com les sabeu aquestes coses tan importants? — li he preguntat.

—Molt senzill—m'ha replicat—, perquè sóc boig rematat. Com major és l'obnubilació del boig, més intensos són els seus llampecs de lucidesa sobrehumana, més aferradores les seves percepcions. Per això l'aforística diu si els boigs fan bitlles, ço és, si el boig pot alguna vegada reeixir una obra tan pulcra i precisa com la del torner. Molts boigs ho són per causa d'un excessiu enlluernament de lucidesa. L'enlluernament del boig és com la digestió de la fruita de l'arbre de la ciència, la qual el mateix us pot proporcionar la il·luminació que la mort.

Resumint: el pecat original fou una necessitat, per tal de socórrer l'avorriment que la benhaurança paradisíaca arriba a produir. Fou una necessitat per a la vitalitat i per a l'evolució del gènere humà. Una vida beatífica és sense contrastos, sense Bé ni Mal. Sense constrast no hi ha lluita; sense lluita no hi ha estímul; sense estímul no hi ha evolució, no hi pot haver progrés. Calia el Mal si es volia tenir consciència del Bé. Per això la immensa sabiduria divina atorgà el lliure albir condicionat de tal manera que el condicionament pogués ésser infringit; això generava el Mal, el gran propulsor. Calia menjar la fruita de l'Arbre de la Ciència del Bé i del Mal, menjar-ne contínuament, a societat, bo i aprenent constantment coses noves, novetats fins a l'infinit. Aquesta és la sola manera d'acostar-se a l'Empiri, de conquistar-lo. D'ací el meu dir enigmàtic, com són enigmàtics tots els mites, cosmogonies i evangelis: el Paradís terrenal es trobava (i es troba encara) entre el Teatre de Novetats (el magne teatre de la Natura) i Montjuïc (Monte Jovis - Mont de Júpiter - l'Olimp). Ja digué Giordano Bruno que en l'edat d'or (el Paradís) l'home no fou pas més feliç ni més virtuós amb l'"ocio" del que ho és ara amb la negació de l'oci: amb el negoci, amb l'acció.

El profeta estava reventat. Amb els ulls fora de les conques acabà així:

—Si voleu, ara us aclariré com i de quina manera el Pentateuc no fou sinó una estratagema d'en Bertran i Musitu...

—Nooo!... Deixem-ho per a un altre dia: ara tinc feina apremiant amb aquest conte que haig d'enllestir per al setmanari MERIDIA

El profeta s'acomiadà, content de saber que els periòdics, en fi!, parlarien d'ell i del seu Sistema. I així tot xiulant el schotisch de la tercera Provincial de Pascal.

Joan SACS

(Il·lustracions d'Apa)

EVOCACIONS DE SOLDAT

I

Jo us veig de lluny, parpelles de la mare,
que voravia un líquid roserar
i et veig, o nobilíssim front del pare,
vinclat damunt la conca de la mà.

I et veig, germana gran, que llisques, [muda,
tota enyorosa de l'amor i, encar
que per l'enyor íntimament batuda,
suport infatigable de la llar.

I us veig, hores d'esplai de casa meva,
ara boiroses d'un polsim que lleva
l'absència dels fills i llur record...

Els disset anys de la germana xica
renten amb l'aigua del somriure, rica,
l'àvol polsim damunt de cada cor.

II

Germà, que véns de la guerra,
al rostre franc i serè
duus un color de muntanya
i a la veu soroll de vent.

Germà, que véns de la guerra,
quina mà tan ampla tens!
Jo la recordava fina,
mig d'infant i adolescent.

Germà, que véns de la guerra,
quin esguard tan inquiet,
apar que xuclin la vida
els teus ulls, garfits de set.

Germà, que véns de la guerra,
amb els teus braços potents
vinga una forta abraçada
que em ratlli el pit de vermell!

III

T'he vist en la grisor de l'Hospital
amb una blava lassitud tranquilla,
d'aigua de llac, al fons de la pupilla
i el rostre un si no és incorporal.

A fora, al vent feixuc tremia l'aire
amb un nota de violoncel,
miraves molt i no parlaves gaire,
com si ratllessis d'un cop d'ull el cel.

Teixien les aranyes de la febre,
cenyint-te el front, llurs xarxes de tenebra
i era un serpent de foc la teva mà...

Al teu costat, quasi m'avergonyia
de no poder, la meva vigoria,
donar-te-la d'un sol grapat, germà!

Frederic ALFONSO I ORFILA

DE L'ART

i II

Hi ha persones a les quals esfereeix la perspectiva de què l'anivellament social ens hagi de dur, com a conseqüència lògica, a la construcció de tipus "standard" en l'arquitectura urbana.

No sabem què dir-los-hi: nosaltres hi veiem una temptativa d'ordre i harmonia, que bona falta ens fa.

Després de deambular pels carrers vells — tortuosos i entenebrits — i per l'"eixampla" — mostrari de fantasies arquitectòniques — ens plau aclucar els ulls i veure la ciutat que ens imaginem.

Là, tout n'est qu'ordre et [beauté

Ens aturem a aquest vers de Baudelaire: deixem el que segueix per a més endavant. "Ordre i Bellesa"; ens acontentaríem d'alguna cosa que ens hi acostés per poc que fos.

S'assemblarà a aquesta, la ciutat de demà?:

Les cases seran de tipus "standard" — arquitectura funcional — i l'art de la jardineria col·laborarà amb l'arquitectura.

La línia recta i la paret llisa dominaran, i la flora natural hi introduirà l'element amb la multiplicitat de les seves formes corbilínies.

Hi haurà un retorn a la naturalesa molt diferent al del romanticisme: ni ruïnes naturals ni artificials, ni paratges ombrívols, ni covals de bruixes. Aire, sol i espai.

Espai: la línia recta com la de l'horitzó: infinita. La línia recta, encara que tallada, es prolonga fins a l'infinit. La línia recta és l'abstracció de la fantasmagoria corbilínia de la naturalesa.

La línia recta posa en valor el barroquisme de la flora natural; el color llis, blanc o neutre: crem o gris, fa ressaltar la gamma dels verds i dels colors florals.

Quin art, quina fantasia en combinar aquests dos elements: el ciment i l'arbre i la planta.

I l'aigua serà a la vegada un element útil i decoratiu; no com en la Roma del Renaixement, on els ciutadans havien de viure en cases sense aigua per a poder veure rajar les fonts monumentals.

En esmentar l'arquitectura de tipus "standard" no volem pas dir que ens imaginem una ciutat amb un sol tipus de casa: però, sí, ens imaginem un carrer (d'una travessia a l'altra travessia) o una illa de cases d'un sol tipus de casa i de jardineria que harmonitzaria amb altres carrers i altres illes de cases d'un diferent tipus de casa i de jardineria.

Ja ho hem dit abans: quan estem cansats de deambular pels passeigs i pels carrers: els ulls fatigats de tanta desharmonia i dissonància lineal, tanquem els ulls i veiem una ciutat on les línies i els colors s'harmonitzen de tal manera que ressonen en la nostra ment com un himne de ritme lent i majestuós, de notes sostingudes — les línies, — brodades en contrapunt per mil dibuixos de sonoritats suaus, clares o vellutades — els dibuixos i els colors florals.

L'interior de les cases també serà de tipus "standard". ¿No us heu adonat mai com us estiragassen es ulls aquells empaperats historiats, aquelles motllures de guix i aquells mosàics pintats?: massa línies i massa colors fatiguen la vista i els nervis.

Moltes persones benestants del segle passat i del nostre segle pretenien donar proves de gust artístic convertint l'interior de llurs cases en uns petits museus: quadres, estàtues, vitrines curulles de bibelots de totes les èpoques, mobles antics, mobles exòtics, tapissos, retaules, panòplies, etcètera. Cada vegada que entràvem en un d'aquests interiors ens sentíem literalment aixafats per la barreja de línies i de colors: per la diversitat de signes simbòlics que en inharmònica confusió es desprenien de les parets, del sostre i de tots els recons de l'habitació on ens trobàvem. No hi ha dubte que cada detall isolat proporcionava un plaer a la visió i encara més al pensament que en reconstruïa la història; vistos en conjunt ens ofegaven: els nostres ulls estaven fatigats i el nostre pensament anihilat.

L'estatge "standard" de parets clares i llises, de sostre pla i de paviment d'un to neutre, a més de la senzillesa i de la netedat, té l'avantatge d'ésser un marc propici a la fantasia de cada estadant: una forma de mobles, uns quadres, pocs; un determinat color de cortines, un gerro de flors, una prestatgeria amb llibres en rústica o relligats, uns retrats de família, un bibelot de moda; coses que fan el viure amable sense enfarfec, que es poden canviar quan l'humor ens hi convida. Compadiu-vos de l'astorament de les joves parelles casades de poc que reben l'herència d'un imponent joc de cadires, canapè i butaques o d'una calaixera dels avis, dels pares o d'una tia. Cada ocell en aparellar-se guarnirà el niu al seu gust sense témer la intromissió del gust o de la moda de l'època en què vivien els seus parents desapareguts.

Els edificis públics seran les grans construccions arquitectòniques de la ciutat. La nova manera de viure serà en cert aspecte semblant a la dels homes lliures — no pas a la dels esclaus — de la Grècia antiga: curiositat general per a les coses de l'esperit i per a les coses d'interès públic. Anem cap un nou classicisme projectat en unes dimensions més vastes.

Desapareixeran els palaus i els hotelets particulars en els quals habitava una sola família amb nombrosos criats, com una reducció del castell feudal, on hom feia una vida superficialment distinta de la dels altres ciutadans.

La vida íntima de la família i la vida interior de l'individu es mantindran dins els seus límits, hi haurà tanmateix una més gran sociabilitat entre individus d'unes mateixes tendències o afeccions. Les societats esportives seran nombroses, però encara més nombrosos seran els clubs on s'aplegaran els afeccionats de determinades activitats de l'art, de la ciència i de la filosofia: hi haurà una sobtada rebrotada en totes les branques de la cultura.

Hem dit més amunt que anàvem cap una època d'un nou classicisme. De cap manera hom ha de veure-hi un intent de restauració arqueològica de l'antiguitat clàssica, com fins ara s'ha fet. Es una manifestació coincident de la necessitat d'expressar-se en formes clares i intel·ligibles, de conciliar l'harmonia amb l'abstracció, de tancar l'infinit i l'inconcebible dins el concret i el tangible; la bellesa clàssica és un equilibri entre contraris: la imponderable mesura en el perfecte ajustament de les valors humanes.

La ciutat, obra dels homes — com els altres signes simbòlics o formes que també són obra dels homes —, reflecteix l'esperit dels homes que la construiren i que l'habiten.

En imaginació ens agrada de viure en aquesta ciutat que acabem de descriure, en espera de viure més tard — qui sap en quins temps —, en una ciutat que traduís en un sentit espiritualitzat el segon dels versos del poeta

Là, tout n'est qu'ordre et [beauté,
Luxe, calme et volupté.

Espiritual voluptat de la bellesa! Bondat i Bellesa, dos noms d'una sola virtut.

Maria CARRATALÀ

(c) Ministerio de Cultura 2006

SANTIAGO RAMON I CAJAL

El millor homenatge pòstum que pot tributar-se a un savi com Santiago Ramon i Cajal, és, sens dubte, reviure la seva obra fent-ne l'estudi acurat i profund que mereix. Així ho ha considerat el Govern de la República en escaure's l'aniversari del gran històleg espanyol en disposar la immediata publicació de les seves obres completes.

* * *

Ramon i Cajal era navarrès; fill, però, de pares aragonesos. Va néixer el maig del 1852 a Petilla d'Aragó, poblet emplaçat al bell mig de la província de Saragossa.

La intel·ligència i la constància de Cajal es manifestaren d'una manera clara en el curs de la seva infància: Cajal infant era tot un caràcter; tenia ja una personalitat molt pròpia. L'infància de Ramon i Cajal, és un cas típic, considerat des d'un punt de mira pedagògic, d'infant inquiet i incomprès pels seus mestres i àdhuc pels seus propis pares. La seva infantesa es manifesta amb un seguit de fets o episodis dels quals es poden treure serioses i interessants conclusions. En les seves entremaliadures de noi—diu Lluís de Zulueta — hi ha el germen dels seus admirables descobriments.

SANTIAGO RAMON I CAJAL L'ANY 1884

L'educació i l'ensenyança de Cajal començà d'una manera sistemàtica als quatre anys, i el primer mestre seu va ésser el seu pare. Als sis anys, Cajal tenia ja coneixements de geografia, aritmètica i francès, i escrivia amb força correcció. A la vegada esdevingué un xicot inquiet, valent i destre en el maneig del bastó, l'arc i sobretot la fona, en la construcció de la qual assajà — conta ell mateix — modificacions molt útils, en el sentit d'augmentar les seves virtuts ofensives per a les lluites a pedrades. D'altra banda, es manifestà fervent admirador de la Naturalesa: contemplava i admirava la bellesa del crepuscle, les alternatives en la vida de les plantes, els misteris dels insectes... Qui sap si tot això contribuí que Cajal s'acredités aviat de mal estudiant: els llibres el decepcionaren i reaccionà amb enuig contra la disciplina escolar, la qual cosa li costà severíssims càstigs del seu pare, home d'esperit excessivament rígid.

En aquesta mateixa època, s'inicien en Cajal les aficions artístiques. La fallera pel dibuix i la pintura anà "in crescendo" i aquí començà la veritable tragèdia de l'infant incomprès. El pare de Cajal, home treballador, estudiós, de gran voluntat i de talent gens vulgar, no reconeixia el valor de l'art; considerava el dibuix com un senzill passatemps, no exempt, però, de perills al costat del pla que havia concebut, de dedicar-lo al conreu de les ciències.

El gener o el febrer del 1864, passà Cajal de la vida rural a la ciutadana, essent matriculat d'alumne de l'Institut d'Osca. El seu aspecte provincià i la seva indumentària, foren objecte de burles i bromes de mal gust per part d'alguns companys. Cajal, enfront d'aquests fets, sospesà el camí a emprendre: "Ah, si fos fort!" Suggestionat per aquest pensament, formulà un pla decisiu d'exercicis gimnàstics, salts, aixecament de pesos, etc., i la pueril ambició de domini esdevingué viva realitat.

Les facècies de caire violent que més d'una vegada li costaren càstigs disciplinaris seriosos, comencen l'any 1866, essent Cajal estudiant del tercer curs de batxiller. Conta Cajal, que aquest fou el període més agitat i atzarós de la seva vida. El seu pare — perdudes totes les illusions — el posà d'aprenent a una barberia, primer, i a una sabateria més tard. D'aquesta mateixa època, data un escrit, illustrat, que Cajal batejà pomposament amb el títol "Estrategia lapidaria", el nom del qual expressa prou quin era el seu contingut.

Un any a les ordres de Pedrín, sabater d'Ayerbe, moderà les desordenades inquietuds de Cajal; i el seu pare decidí fer-li reprendre els estudis, cosa que acceptà de bon grat Cajal, amb la condició, però, que se l'autoritzés matricular-se a l'ensems de dibuix. A l'edat de 16 anys (1868), pressionat pel seu pare i sota la seva constant tutela, començà Cajal a estudiar Anatomia; els seus ràpids avenços en aquesta branca de la ciència, feren renéixer la confiança del pare, i des d'aquest moment, la vida de Cajal seguí una trajectòria més recta i uniforme. Es graduà de batxiller a Osca l'any 1869; estudià Medicina a Saragossa i obtingué el títol de llicenciat el juny del 1873, als 21 anys. L'any 1874 guanyà per oposició la plaça de metge de Sanitat i es traslladà amb l'exèrcit expedicionari de Cuba, d'on retornà malalt de febres. Més tard fou nomenat ajudant d'Anatomia de la Facultat de Medicina de Saragossa. L'any 1878 es doctorà en Medicina. Suggestionat per unes preparacions microscòpiques i impressionat per l'examen de la circulació de la sang al mesenteri de la granota, començà l'afició als estudis micrògràfics, i amb els estalvis fets a Cuba comprà a terminis un microscopi Verik i organitzà el seu modestíssim laboratori. Començà, llavors, a llegir detingudament llibres d'Anatomia i Tècnica Histològica; es subscrigué a dues revistes micrògràfiques estrangeres, aprengué de traduir l'alemany científic i en la solitud del seu laboratori (si val aquest nom), sense mestres, amb escassos mitjans, però amb una dosi forta de vocació i entusiasme emprengué els treballs originals d'investigació. Cajal sofrí llavors una greu afecció pulmonar, a conseqüència del paludisme importat de Cuba i de l'esgotament material i moral que li costà el fracàs de les seves primeres oposicions a Càtedra. Una cura de repòs retornà la força al seu esperit, i l'any 1879 obtingué per oposició la plaça de director de Museus Anatòmics de Saragossa.

L'any 1880 publicà Cajal el seu primer treball d'investigació, amb gravats **litografiats per ell mateix.** El 1883 guanyà la Càtedra d'Anatomia de la Universitat de València, i des d'aquest moment se succeïren una sèrie ininterrompuda d'estudis originals; adquirí millors aparells, i Krause, cèlebre històleg de Gottinga, l'introduí en el món científic.

L'any 1887, es traslladà a Barcelona, i durant els cinc anys d'estada a la nostra ciutat, treballà amb tenacitat. Els seus treballs i estudis foren ja admirats, i a l'entorn de Cajal es formà l'aurèola de savi. Fervents admiradors i veritables companys seus, en Duran i Espanya, en Roca Yeras i en Bofill i Pichot li oferiren suport material i moral, per tal d'organitzar una Acadèmia per a l'ampliació d'estudis d'Histologia, amb la qual cosa es contribuí d'una manera extraordinària a augmentar la seva fama. L'any 1892, guanyà per oposició la Càtedra d'Histologia de la Universitat de Madrid.

El punt àlgid de l'actuació científica de Cajal s'escau l'any 1888; la Societat Anatòmica Alemanya, reconegué la transcendència dels formidables descobriments de Ramon i Cajal sobre les terminacions de les fibres nervioses en els centres, les col·laterals de la substància blanca, les bifurcacions de les arrels posteriors de la medulla, les terminacions de les complicades xarxes que rodegen els corpuscles de Purkinje, etc., etc. Cajal publicà nombroses obres, algunes escrites en francès i en alemany, i fou honorat amb nombroses distincions, àdhuc amb el premi Nobel, que compartí amb el cèlebre investigador Golgi.

En un altre ordre de coses, Santiago Ramon i Cajal se'ns presentà com a filòsof i pedagog. En aquest aspecte escrigué per a infants la seva pròpia infantesa, tan plena d'aventures; convençut que el clàssic

SANTIAGO RAMON I CAJAL

"noi bo", l'infant descolorit, sense nervis ni ànima que sovint es descriu en les obres escolars, no pot contribuir mai a despertar en l'educand l'entusiasme, la iniciativa i el caràcter. Per a la joventut escrigué una obra magnífica que titulà "Reglas y consejos sobre investigación científica", obra que ha estat llegida arreu del món.

Podríem exposar concretament els estudis que preocuparen més Ramon i Cajal històleg, i la lluita llarguíssima dels seus descobriments resultaria plena de fórmules envitricollades i noms científics gens entenedors al lector no especialitzat. Dels grans homes se'n pot parlar també d'una faisó planera. Es interessant de constatar que Ramon i Cajal, treballant en el seu laboratori, llegint i rellegint la seva biblioteca de 10.000 volums, no degenerà mai fins a convertir-se en l'home esquerp, aïllat seriosament per les pròpies preocupacions. Si ens limitem ací a recordar aquesta gran figura i a retre-li l'homenatge d'un senzill record, és escaient d'esmentar l'optimisme i la frescor amb què dugué a terme el seu treball immens.

Ramon i Cajal era un savi de debò, i ho repetim recordant que deixà escrit que "res no hi ha tan antipàtic com el panegiristes de morts illustres. Que feliços, si cada dia moris una eminència de la política o la literatura!... Amb quina íntima joia aprofiten tota ocasió per tal de lluir llur inesgotable repertori de frases patètiques i llocs comuns!" Ell mateix hagué de reconèixer que hi ha també "apologistes sensibles i sincers que barregen la tinta amb les llàgrimes".

Dr. Rafael MASCLANS

• FILIAL

A l'aniversari de la mort de la meva mare

Sofreixo, mare, perquè he perdut aquella immobilitat que em feia trobar-te.
M'aboco a mon ànima i et voldria veure amb la mateixa intensitat que et senti en mi.
Sofreixo de portar-te tan present i tan llunyana.
Ets com una ombra de frescor estesa damunt de tòrrides estepes desolades,
com un lotus badat dins un pou de misteri.
com una illa encadenada al somni d'un fantàstic mariner.

Hauries de venir, mare, íntegra com un pleniluni.
Però no sé com cridar-te.
No sé quin és el signe que haig de fer perquè vinguis.

Venir, he dit?
Tu no pots venir, tranquilla absència enyorada.
Tu no ets pas morta malgrat pesis en la terra i la teva agonia canti fredors a les meves oïdes.
Tu només t'has allunyat dels meus ulls.

Tinc morts feixugues que reposen dins mon cor com marbre illuminat,
morts tímides, petites, com estrelles tancades dins llàgrimes;
morts anònimes que neixen a la vida del record somrient complagudes.
I morts intactes i fàcils que no resisteixen mai la seva sollicitud.
Però la teva, mare, la teva és com si la tingués esperant arrapada al silenci obscur de la meva sang.

Hi hagué un temps en què jo era només l'aspiració de la teva profunda feminitat irrealitzada;
i un altre temps en què, ja lligat a les teves entranyes, la mort hauria estat doble si hagués vingut.
Jo llavors era ben bé teu.
Estimaves el misteri del meu pes, i esperaves amb joia continguda l'estripament de dolor que exigien els meus ulls àvids de claror.
I m'esperaves també amb tristesa perquè sabies que en veure'm començaries a perdre'm.
Ara em murmures la meva infantesa apartant tiràniques distàncies,
obrint portes de temps i arrancant conviccions.
Em murmures un passat pur amb ritme de bressol i dolçor de mirada.
(Fins a quin punt jo no sóc ja aquell que es menjava les flors de les acàcies i dibuixava ocells als vidres entelats d'hivern?

Fins a quin punt les orenetes em són estranyes, ignoro les coccinelles i he oblidat les floretes grogues dels camps?)

Mena-m'hi! Bufa el gebre dels meus parpres i ressuscita besos en el meu front.
Agafa la meva dòcil enyorança, emporta-te-la lluny, guia-la fins que deixi d'ésser-ho.
Impulsa el curs fluvial del meu anhel que no sap cap a on ha d'estendre's.
Crida'l feta mar.
Fes-ho, mare, abans que l'albada em porti de nou gust de sol a la boca.

Agustí BARTRA

OPINIONS SOBRE LA CRITICA

Un amic em fa a mans, amb una gentilesa que no fa sinó confirmar-se, un número recent del "Times Liberary Supplement". No sé si el coneixeu. Es un setmanari de vint grans pàgines, un dels que, a Anglaterra, parlen copiosament i amb autoritat de llibres i d'autors. Privat des de fa temps, per circumstàncies derivades de la guerra, del plaer de comprar llibres estrangers i de fullejar les revistes de París i Londres, aquest obsequi és per mi un benvingut oasi, on novament refrescar la meva admiració davant l'espessor i la varietat de la literatura anglesa i el feix enorme de llibres que setmanalment es publiquen al Reialme Unit.

Cosa curiosa! El suplement literari del vell "Times" està avui, en bona part, a les mans dels nostres bons amics els poetes de la nova generació, que tantes vegades ens han visitat d'ençà del 19 de juliol i que ens ajuden amb els seus versos i la seva propaganda entusiasta de la nostra causa. C. Day Lewis, Stephan Spender... D'aquest, que va tenir mots tan falaguers, reveladors d'un viu interès per als catalans, en l'acte

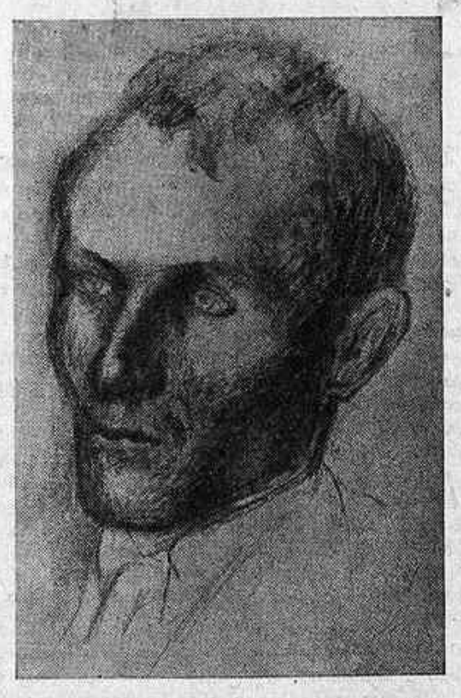

STEPHEN SPENDER, SEGONS UN DIBUIX DE HERAY MOORE

celebrat l'any passat al Palau de la Música Catalana a honor dels intel·lectuals estrangers del Congrés de l'Aliança per a la defensa de la Cultura, trobo un article, presentat amb tots els honors i que té, per mi, crític impenitent, un interès positiu. Stephan Spender hi estudia l'esdevenidor de la crítica literària als diaris i revistes i constata que, contra les tradicions del passat, els crítics ara s'acostumen a signar llurs treballs i, el que és pitjor, a fer-los "brillants", en detriment, molt sovint, de l'honestedat i solidesa del judici. ¿Caldria retornar a l'anonimitat dels crítics, al costum de fer un sol home, el director, responsable del contingut del periòdic literari i en situació de distribuir les crítiques i controlar-les per tal que responguin a una unitat de criteri o d'orientació estètica?

El clima literari de Londres és, evidentment, molt diferent del de Barcelona. No és solament la boira que hi té una major densitat, sinó — i això és ben natural en la ciutat més gran del món — la cultura. Però algunes d'aquestes consideracions de Stephen Spender tenen una ressonància que em sembla adequat de recollir. L'ofici de crític — prego als meus lectors que excusin la insistència immodesta amb què l'exhibeixo — té més aviat desavantatges en un país petit com el nostre, on tothom es coneix i pren cafè plegats. Les amistats lliguen, molt sovint, les apreciacions del crític i d'altres l'indueixen a desmesurades apologies d'una obra mediocre. I, potser, a despit que Sainte-Beure i Coleridge n'hagin fet un gènere literari, una branca important de l'assaig, la crítica no ha de tenir altre objectiu que el d'informar i orientar, honestament, sense partits presos ni preferències, els lectors.

Obtenir que un públic afeccionat a la lectura faci cas de les opinions del crític i s'hi senti interpretat en les seves tries i dirigit en els seus gustos és, em sembla, una ambició prou considerable per a l'home que escriu sobre llibres. I això és més fàcil d'obtenir-ho amb una secció anònima, inserida en una publicació prestigiosa per la seva direcció i pel seu conjunt, que no pas amb la signatura pretensiosament posada al capdavall d'un rengle de generalitats ambicioses o d'afirmacions personals que no tenen, sovint, en compte ni l'obra comentada ni el caràcter del públic per a qui es fa el comentari. Obtenir el terme mitjà, tan distant de la gasetilla com de l'assaig profund, és, ens sembla, un ideal de suficient importància per a un crític de diari o de revista, que és, fet i fet, un home que té l'obligació de llegir tots els llibres que surten i dir-ne la seva opinió objectiva per estalviar feina i desillusions al lector i orientar-lo en les seves adquisicions.

Ja sé que això semblarà un programa molt poc ambiciós, que desmereix de l'augusta categoria que algú creu convenient d'atribuir al crític. Però aquest programa no exclou, evidentment, que un Carles Riba pugui lliurar-se, un dia, a la noble tasca, passionant i preciosa per a les lletres catalanes, d'estudiar amb detall l'obra total de Josep Carner, per exemple, o un volum important acabat de publicar. Ni tampoc és cap obstacle perquè un jove investigador escrigui un assaig extens i profund sobre qualsevol figura literària del passat o del present.

No fa gaires dies, un poeta català que havia fet una posa del snobisme ens deia que trobava la meva crítica massa honesta, massa objectiva, massa poc apassionada. A ell li hauria fet més gràcia la injustícia sistemàtica: l'embalament sobtat per un nom, valgués o no la seva obra, i la rebentada cruel d'un altre. Es indubtable que una crítica així, deixades de banda les amistats i les enemistats que et pot originar, és més divertida per al lector i, com a espectacle, és molt més emocionant que la modesta exposició d'un contingut de llibre i de les opinions del crític sobre aquest contingut. Josep Pla, fa temps, es lliurà a aquest exercici brillant i atractiu, i jo mateix no era pas sensible al seu estil enlluernador i als seus sarcasmes injustos o ajustats, però sempre enginyosos. ¿Com a crític, però, aquesta activitat literària de Josep Pla, fou d'algun profit? No crec que ningú gosi assegurar-ho. La modèstia evident d'un programa de crítica purament informativa i posada, per més garanties d'imparcialitat i d'impersonalitat, sota la protecció de l'anonimat, em sembla molt més profitosa per a la cultura catalana que, avui encara, i per molts anys, necessita més de propagandistes i d'informadors, que no pas de demolidors, que prou disposat està el públic, amb excès i tot, a demolir-nos a tots, autors i obres, amb l'oblit i la indiferència.

Rafael TASIS

LECTURES

«L'Educació de la Inventiva»

Per JOAQUIM RUYRA

Gairebé en els mateixos dies en què celebrem els vuitanta anys de Joaquim Ruyra, ha aparegut un opuscle que conté el seu interessant assaig sobre «L'educació de la inventiva». Aquest treball, que ja data d'uns quants anys, fou publicat en una Miscel·lània, junt amb els d'altres autors, i era gairebé desconegut de tot el nostre públic. Ara, la seva reedició separada, en un dels simpàtics volumets de «La Rosa dels Vents» el revalora i el posa a les mans de tothom.

En l'escaiença de l'aniversari ha estat oportunissima la nova edició de l'assaig: més que la d'un aplec de contes o narracions de caràcter purament literari. El tema que afronta mestre Ruyra en «L'educació de la inventiva» és propi d'un home d'anys, ple d'experiència i de benvolença envers els seus consemblants. No és una simple qüestió literària, sinó un assaig filosòfic sobre el treball d'ell mateix; tot comentant una tesi de Poincaré, comenta, explica i raona algunes de les obres pròpies. Per això havem llegit amb una satisfacció més intensa les paraules del vell escriptor: havent-nos fet familiars, de primer, les seves narracions, les havem trobades de nou d'una manera adequada per a descobrir-hi encisos encara no copsats. A les seves velleses mestre Ruyra ens ha revelat com arribà a la perfecció dels seus relats i a la creació d'aquest estil tan seu i tan de tots, perquè és planer, profund i desimbolt alhora, sense que mai topin elles amb elles aquestes qualitats perquè hi estan posades en la mesura exacta, matemàtica. I diem matemàtica perquè és talment així com ens presenta el procés de les realitzacions. La inspiració, la inventiva, etc., ha d'ésser educada, i l'educació val tant com la inventiva o la inspiració mateixa. Aquell estil admiratno és, com potser ens crèiem, un do innat amb què l'afavorí la naturalesa; més aviat és el resultat d'un treball lent i pacient que ha passat per diverses fases fins que ha trobat la seva forma definitiva. I quan la té, es torna tan forta que igual li serveix per a la literatura com per a la filosofia: el text del seu assaig és tan fresc com, per exemple, ho és el d'«Una tarda per mar».

La inspiració, però, ha de fonamentar tota obra artística, sí que és com una illuminació: «Quasi mai no he agafat amb confiança la ploma si no me l'ha posada als dits alguna illuminació sobtada» — confessa. Del moment inspirat fins a la concreció de l'acció a escriure passen tota una gamma de transformacions. La inspiració, doncs, és una guspira; l'obra és el foc i el caliu que s'hagin sabut produir en aquells qui saben aprofitar-se'n.

Filosofar sobre la inspiració i els seus resultats no fóra, certament, una tasca gaire dificultosa si hom l'emprenia amb l'únic afany d'omplir el temps d'una conferència o les planes d'un llibret. Ara, fer-ho en relació de l'obra personal, acarant-s'hi decididament amb disposició i sinceritat d'adonar-se dels defectes i gràcies que porti, ja és tota una altra cosa. Així ho ha entès Joaquim Ruyra, i els seus lectors hem pogut saber com ha pervingut a crear aquelles planes que causaven la nostra admiració. Ens costava de reconèixer en cadascun dels personatges que trobàvem quines accions corresponien a la seva pròpia intenció i quines els eren aplicades per la intenció de l'autor, o sia, quines eren viscudes i quines inventades. Quant a les visions hi ha un semblant fenomen entres les que són realment vistes i les que han estat simplement imaginades. La coneixença d'aquesta intimitat no ha frustrat el nostre goig, ans al contrari, l'ha augmentat, per tal com, no havent sabut destriar les dues menes a la seva hora, la tria, feta al dictat, no ens apareixia tampoc massa clara: era ben bé obrar al dictat, sense ocasió de fer anàlisis: la mescla hi és tan ben feta, tan homogènia, que ni la confessió del secret l'arriba a desunir.

Ens havíem avesat a dir mestre a Joaquim Ruyra, potser enduts pel sol respecte als seus anys. Des d'ara li ho direm perquè ens ha donat una lliçó; en el seu assaig hi ha molta cosa a aprendre, i els qui vulguin iniciar-se en l'art d'escriure faran bé de llegir i pensar cada experiència revelada i cada consell que dóna. I els escriptors ja treballats podrien aprendre-hi, al seu torn, l'exemple aquest de despullar-se dels secrets i mostrar públicament la nuesa del seu treball. A Catalunya ens calen força obres del tipus de «L'educació de la inventiva»; ajudarien l'única critica ponderada, que és la que arriba amb el temps i contribuirien a donar més unitat i harmonia al conjunt de les nostres lletres.

Osvald CARDONA

(c) Ministerio de Cultura 2006

COSES VISTES

NIT DE "VARIETES" EN UN CINEMA D'HORTA

Feia molt de temps que no havia entrat a un local on es portés a terme un programa de "variétés". L'altra nit, però, picant l'ham a una "reprise" cinematogràfica que em seduïa, car sempre és bo de refrescar els ulls i festejar les orelles amb un bon film musical americà, vaig trobar-me assegut en una butaca d'un cinema d'Horta — honoríficament espaiós — en qualitat de voluntari espectador d'una sessió de "variétés". Obria la sessió una cinta de dibuixos animats, movimentada amb la proverbial graciosa exageració en aquesta branca, avui la més important del cinema còmic sonor. L'"avant-goût", doncs, collaborava en la tasca de permetre'ns concebre un presagi de continuïtat que aviat no us tocaria altre remei que constatar fèrvidament absent d'aquell menut escenari de barriada. Diem això perquè mentre esperàvem el film les paperines de llauna del bell damunt els faristols de l'orquestra es van encendre sobtadament, el pianista va endreçar i repartir els papers de música amb equitativa displicència i amb un cop de cap eloqüent els pocs músics que a banda i banda esperaven ordres van emprendre el camí d'un pas-doble viu, picat, d'aquells que es poden xiular sense prèvia coneixença. A la sala, amb les primeres notes del pas-doble, els llums de les "candilejas" (dit sigui el mot amb perdó de l'indulgent mestre Fabra) s'encengueren posant vestigis de solemnitat municipal a les cortines carmi fosc de l'escenari, suara pàl·lidament enrogides de baix a dalt en un difuminat truculent de diorama; quan tot això es produí, gairebé tots els espectadors distants dels primers rengles s'aixecaren de llurs seients i feren política d'acostament, apoderant-se ràpidament dels rengles davanters, els més cotitzats, segons sembla, pels experts gustadors de les "variétés". Resultava un espectacle molt més divertit que tot el que poguessin oferir-vos a dalt de l'escenari, comprovar l'apetència morbosa amb que els homes vells i els noiets de la primera volada, amb clenxa pròdigament remullada i ulls de perdiu, es disputaven el preciós baluart dels seients més pròxims a l'escenari. Mentre uns es disposaven a penetrar en el cenacle de l'espectacle més o menys picant, amb la illusòria emoció a que dóna dret el fet de no haver-se rasurat, encara, el simbòlic pèl moixí, els altres, els "viejos verdes" per dir-ho amb el lèxic mateix de les "estrelles" s'hi arremolinaven amb l'egoista pressentiment del que sap que és pròxima l'hora de les claudicacions terrenes.

Va sonar aquell timbre de sempre i les cortines s'enfilaren. La música tocà un motiu frèvol, d'aquells que demanen un decorat amb escales de marbre i jardins exuberants i multicolors com els camions de transport de les tintoreries, i aparegué una nena menuda, primeta, de carn blanquíssima — existeix una mena de tristesa, un apiadament en pro de la carnal blancor — cabells roigs i esborifats, sense maquillar, vestida amb unes sedes blaves i blanques que, fidels a una vella consigna en el món de les "variétés", reeixien en l'art de posar repeticament a l'abast ocular de l'espectador al llarg de la dansa la tendra panxeta de la dansarina. Va fer unes quantes contorsions lentes, plenes de deficiència, perdé el compàs repetides vegades, cosa que obligà al pianista a una tasca de persecució veritablement desesperada, però, com que, a l'acabament la tendra dansarina efectuà un feliç aterratge coreogràfic, volem dir sense trencar-se cap os, el públic l'aplaudí vagament i més d'un maternal "pobreta!" allunyà les més remotes possibilitats de crítica per part del públic a aquell poc reeixit assaig general que la menuda de cabell roig anava repetint pels escenaris de Catalunya, amb una constància digna de millor esmerç.

El segon número era típicament de circ. Una xicota ben plantada, amb mallot i faldilletes multicolors i sabates de cabrit platejat, era posada, penjada de dents, fins al sostre de l'escenari. El ventríloc — ja en parlarem després — era l'encarregat d'efectuar la tasca de mosso pouador amagat darrera les cortines de l'esquerra del públic i procurant no ésser vist per allò, tan vell de tan sabut de les jerarquies artístiques, o potser més concís de les jerarquies d'escenari, molt més greus que no pas les altres i potser també a fi de que semblants activitats de mosso de corda no caiguessin en detriment de la seva gloriosa carrera. Els números de circ es marceixen sovint quan se'ls obliga a oferir el canemàs dels seus inesgotables i segurs matisos damunt les fustes humides i les obligades limitacions d'espai que un escenari com el que ens ocupa comporta. Aquest era el cas de la noia que, tot just elevada a tres metres del nivell dels músics, ja es veia obligada a efectuar l'immutable rigidesa de cos amb que aquestes artistes de circ us solen advertir que ha arribat el moment de picar de mans. L'emoció, doncs, de la pista de circ, aquell eloqüent eixecar el coll dels espectadors tot veient empetitir-se la figura — sempre alada en la gent de circ — de l'artista que, penjada de la boca, va enfilant-se majestuosa i plàsticament vers la selva dels trapecis volants, tot això, naturalment restava transfigurat i reduït de tan formidable manera que el públic es sentia més a prop d'elogiar els bíceps del ventríloc que gairebé no es veia, que no pas d'admirar-se de la potència de dentat de la musculada noia de la corriola per la qual es feia la festa.

VARIETES

A continuació vingué la dansarina de ball espanyol. Les castanyoles sonen des de dintre l'escenari i el director de l'orquestrina la va localitzant en el seu passeig de darrera cortina amb una astúcia de veritable llebrer de les "variétés". Música del mestre Granados. Vestit blanc i negre ornat amb grossos brodats de clavells vermells. Repicament de talons executat sense gràcia, ni personalitat, ni intuïció reeixida... Però, aquesta noia sap que a voltes el secret no radica en la coreografia, ni en les ondulacions del cos, ni en la genialitat gitana d'un giravolt de faldilles, sinó en una pell fresca, de color d'oliva — per a dir-ho manllevant la semblança a García Lorca —, en una boca sensualment riallellera, en pentinat lluent decorat amb un parell de clavells de sang... I com que ho sap i coneix les excel·lències del truc, balla confiada, indiferent a totes les falles que l'ofici no perdona, suplint la seva riquesa d'absència de personalitat, de casticisme, de color i d'enardiment amb un xic més d'escot del que estan avesats a disfrutar els impertèrrits espectadors de primer rengle. Quan acaba, el públic l'aplaudeix d'una manera desproporcionada i entre l'element jovenívol el reviscolament esdevé fàcilment constatable.

El darrer número és el més trist: un ventríloc amb vestit negre i pantaló de "corte" molt lluent del darrera. A les cinc cadires de l'escenari hi seuen cinc ninots anacrònics, amb vestits de barraca de monstres, sabates amb botons i uns barretets d'una infelicitat enternidora. El ventríloc agafa el primer ninot — un home vellet — i li fa dir uns acudits de vagó de tercera, rovellats, sense cap gràcia, desferres de l'humor de vint anys enrera, acudits llargs i rebuscats, tarats de bilingüisme, que és la filoxera dels artistes de "variétés" quan es proposen fer riure.

El ventríloc parla amb tan poca traça que el moviment dels seus llavis s'opera sense l'ombra més llunyana de ficció. Encara més: de fet, el ninot sembla el ventríloc i aquest el veritable ninot, tant és el mutisme de l'un com la copiosa xerrameca del que, ben entès, cobrava per a fer imaginar al públic que eren els altres, els seus ninots, els que parlaven. Quan un d'aquests personatges de cartó és acompanyat pel ventríloc dintre l'escenari experimenteu un íntim alleujament, com si talment us treiessin un gran pes de sobre: "¡Només en falten quatre!", exclameu, i és amb disciplina d'espectador conscient que no us aixequeu de la cadira fins al darrer acudit dolent del darrer ninot. Quan cau la cortina i el ventríloc saluda mostrant-nos la seva calbesa gairebé absoluta ens sentim feliços, com si algú dem olt pròxim hagués guanyat a còpia de benvolença del jurat, unes oposicions arriscades.

Encara — no hi comptàvem — ens cal tornar a veure la nena dels cabells roigs i esborifats ballant una "jota". i la dansarina bruna i fotogènica dancant un motiu musical d'una frivolitat mal calcada d'algun "sketch" cinematogràfic.

... ...

L'espectacle ha acabat. Els músics ens acomiaden amb una marxa, el ritme de la qual aconsegueix que buidem el local a una velocitat superior al nostre costum. Es van apagant els llums. La gent surt al carrer fosc, on transita una fresqueta deliciosa. Les sabates ferrades d'un grup de soldats fan xerricar l'empedrat. Passa el llum del vigilant com un llum que caminés tot sol. Anem a la parada, a esperar el tramvia de quarts d'una. La Plaça d'Horta fa olor a gesamí; sentiu el remoreig d'aigua omplint els safareigs de les torres i de les hortes. Arriba el tramvia. Al cap d'uns minuts que sou a dalt entra al vagó la "troupe" de "variétés" cridant-se afablement l'un a l'altre, amb aquella camaraderia pròpia i característica dels artistes de poca categoria. El ventríloc porta un vestit de fil cru, unes espardenyes que al final de setmana possiblement esdevenen blanques. Quan entra al tramvia s'escampa per tot el passatge un fresseig de conversa que, naturalment, no és obra del ventríloc, car aquest es manté amb la boca massa hermèticament tancada per atribuir-li semblant professional facècia. La nena de pell blanca ha anat a asseure's al costat del conductor per aquella dèria, tan típica en la gent de pocs anys, de fruir amb l'espectacle dels que practiquen mecàniques en públic. La dansarina de pell fresca i de color d'oliva porta un vestit blanc, graciós, uns mitjonets i unes sabates de lona i goma blanca. Sota la tutella materna (dins un mocador de fer farcells els vestits de la nena) i amb el mirallet als dits es va maquillant amb un aire reeixidament simpàtic i enjogassat. Fa bonic.

El tramvia arrenca entre campaneig i grinyoleig de rodes, mentre les cortinetes de les finestres s'inflen i es corren amb l'aire de la nit. Un xicot que venia del cinema ha dit al cobrador:

"Tres. Aquella senyoreta, la senyora del costat i jo."

I signa a la dansarina i a la madura dama del farcell de roba damunt la falda, amb el nerviosisme i la mica de rubor del que ho fa platònicament.

Llavors he pensat: "Els nostres crítics tenen raó. El "music-hall" encara interessa la nostra joventut. Tanmateix no cal perdre les esperances."

La llàstima és que aquest raonament no és una altra de molt més trista i que l'és una atra de molt més trista i que l'amic Sebastià Gasch no es cansa de repetir-nos des de les pàgines dels nostres diaris i setmanaris. Ve a ésser aquesta: la necessitat d'un buf benefactor que esbandís l'anacronisme atàvic del nostre pobre "music-hall".

Manuel AMAT

Commemoració d'un centenari

Georges Bizet, músic nacionalista

El nacionalisme musical ha afectat de diferents maneres les nacions que tenien un art de línies definides. Les que ja havien fet una experiència històrica, primerament amb el teatre romàntic i de seguida amb la lamentable gran òpera meyerberiana, no tenien cap motiu per a repetir-les i cercaren preferentment alguna anècdota de color local per a injectar-li a fortes pressions l'àcid de les passions violentes. ("Carmen" i "L'Arlesienne" de Bizet en són el millor i més significatiu exemple.) Aquest és, sobretot, el cas dels països llatins en les quals la concepció de l'òpera nacional com a episodi històric va ésser una idea culta derivada de la gran òpera, de les teories wagnerianes o bé del nacionalisme rus i txec. Aquest era, doncs, un punt de vista antipopular i per tant les obres concebudes d'aquesta manera s'allunyaven de les possibilitats d'èxit immediat per raons bàsiques. Al mateix temps, el triomf de la música wagneriana i la seva invasió universal com a conseqüència de la preponderància adquirida pel concert simfònic, presentaven un caràcter tan punyent de dominació que la reacció va produir-se immediatament, car aquest esclavatge contradeix el principi liberal sobre el qual es basa el Romanticisme i encara que els alemanys veiessin en aquesta música una forta arrel nacional, el seuexemple, des del punt de vista del Teatre solament podia difondre's en aquells països que no tenien òperes concebudes com a evolució del nucli vocal. D'aquesta manera s'explica l'existència de les òperes nacionalistes de l'orient europeu, més o menys basades en el wagnerianisme.

JORDI BIZET

La reacció més forta va palesar-se, doncs, a França, pels camins de l'òpera vocal, amb Bizet.

Aquest músic extraordinàriament dotat, de la naixença del qual (25 d'octubre del 1838) s'ha celebrat suara el centenari, va manifestar les seves aptituds de compositor teatral als setze anys, escrivint l'any 1854 i fent-la representar a Bade, una petita opereta en un acte: "La Pretreuse", el llibre de la qual era de Philippe Gille. La seva personalitat de músic teatral no va palesar-se, però, fins l'any 1856, durant el qual, ultra aconseguir, en collaboració amb el seu company el compositor Carles Lecocq, el primer premi del concurs d'operetes, organitzat per Offenbach, que era aleshores director de "Les Bouffes-Penneus", amb l'opereta "Le Docteur Miracle", guanyà el Gran Premi de Roma amb la seva escena lírica "Clovis et Clotilde", el text de la qual era de Burion.

Des de la Villa Médicis, estatge dels músics pensionats a Roma, envià a París, ultra una sinfonia descriptiva, amb chors, dos moviments (Marxa fúnebre i Scherzo) d'una altra simfonia i una obertura, una òpera bufa en dos actes: "Don Procopio", que l'any 1906 va representar-se per primera vegada a Monte-Carlo.

En tornar de Roma va compondre un acte líric: "La Guzla de l'Emir", que va ésser aceptada a l'"Opera Comique"; mes Bizet la retirà quan ja anaven a començar els assaigs perquè el director del "Theatre Lirique" li va encomanar la musicació del poema d'una òpera en tres actes: "Les pêcheurs de perles" que es representà a l'esmentat teatre el dia 30 de setembre del 1863 sense assolir cap èxit. La mateixa desgràcia tingué "La jolie fille de Perth", estrenada també al "Theatre Lirique" l'any 1867. Pel mateix es representà a "L'Athénée" l'opereta "Malbourough s'en va t'en guerre", el primer acte de la qual era de Bizet i els altres tres de Leo Delibes, Jones i Legonise.

Després d'altres intents de música de teatre, la major part inacabats, l'any 1868 assolí un èxit esclatant en ésser interpretada als Concerts Populars Pasdeloup la seva Simfonia "Souvenirs de Rome" (publicada el 1880 amb el títol de "Roma").

L'any 1869 Georges Bizet es va casar amb Genevieve Halevy, filla del seu mestre, seguint a aquesta data un periode d'intensa producció musical que marcà amb "Djamileh" una evolució important en l'obra del compositor. Aquest acte líric passà per l'escenari de l'"Opera Comique", on es va estrenar el 22 de maig del 1872, sense pena ni glòria.

Pocs mesos després, "L'Arlesienne" va reunir tots els elogis de la crítica. La frescor de la inspiració, la gràcia poètica, la veritat pintoresca del paisatge musical, foren lloades sense reserves; mes el públic del "Vaudeville" (1 d'octubre del 1872) restà fred i aquella música bellíssima solament va aconseguir l'èxit que mereixia quan fou interpretada en forma de Suite als Concerts Pasdeloup, als Concerts Colonne i finalment com una consagració definitiva a la Societat de Concerts del Conservatori.

La reputació del gran músic estava feta i fou reconeguda oficialment en nomenar-lo l'any 1875 Cavaller de la Legió d'Honor.

Aquest mateix any (3 de març) s'estrenà a l'"Opera Comique" la seva obra més famosa: "Carmen", amb la qual Bizet vivificà i engrandí la fórmula de l'òpera còmica, enriquint-la amb una qualitat harmònica insospitada i amb una instrumentació prodigiosa de color i a l'ensems de sobrietat i consistència.

L'"espagnolade" melodramàtica feta per Henri Meilhoc i Ludovic Halevy sobre la novella de Pròsper Merimée, adquirí amb la música de Bizet categoria perdurable. El "tòpic" assolí tan intensa realitat artística que malgrat la inexactitud dels personatges i l'hipertròfia de les passions que mouen el drama, "Carmen" és universalment la més viva expressió de l'ànima espanyola.

Aquesta òpera, l'inesperat fracàs de la qual influí molt activament en la mort prematura del compositor (3 de juny del 1875), representa la més evident continuació de les tradicions estètiques llatines. Tot en ella és clar, franc, senzill, breu, fort i natural. La música de "Carmen" és dolorosa i joiosa, espiritual i apassionada, violenta i tendra i sobre tot és profundament original. Aquesta originalitat que topà amb la resistència que el gros públic oposa sempre a tota innovació, va ésser adquirida per Bizet després d'un llarg procés creacional. "Les pêcheurs de perles" i "La jeune fille de Perth" palesaven una influència bastant directa de Gounod. Amb la delicadíssima "Djamileh" (que vàrem sentir fragmentàriament, cantada per Lotte Schoene en una audició íntima) i amb la vigorosa obertura "Patrie" (que hem sentit en disc) la seva personalitat començà a donar senyals ben clares de presència i s'afermà d'una manera definitiva amb la meravellosa música de "L'Arlesienne", tan hostilment acollida quan sembla perjudicar l'èxit teatral de l'obra d'Alfons Daudet i, més tard, tan ben compresa, que ha immortalitzat aquesta obra. Tot Bizet batega en ella amb la seva sensibilitat tan viva, amb la seva emoció profunda, amb el seu sentit descriptiu i expressiu.

"L'Arlesiana" i "Carmen" representen estèticament la conseqüència més directa del Romanticisme post-wagnerià i són, per tant, essencialment nacionalistes, car el Romanticisme ho era i el seu fet capital fou l'emancipació de les normes unitàries generalitzants, pròpies del Classicisme i que anteriorment tenien un caràcter imperatiu, màgic i religiós. Emancipació de l'individu i solidàriament dels grups minoritaris amb caràcters originals que restaven empresonats sota el concepte de l'Estat unitari.

Lluís GONGORA

TEMES MUSICALS

L'OPERA DE CAMBRA A CATALUNYA

Si resseguim la trajectòria de la música escènica des dels seus inicis a la Història, deduiríem sense dubtar-ne que fou l'òpera de cambra o la petita òpera limitada, la que introduí al teatre l'òpera gran, predecessora del drama líric i de la comèdia lírica (òpera còmica) reformada per Wagner. Hi ha un formidable avenç entre l'òpera gran dels Gluck, Rameau, Piccini, Weber i Mozart i el drama líric reformat per Ricard Wagner, seguit amb èxit per Strauss i aguditzat más tard per les gosades temptatives d'avant-guarda. Potser en aquests darrers temps l'òpera russa pre-soviètica ha sostingut amb una major eficàcia les essències del drama líric wagnerià dins llurs característiques netament nacionals. Es evident, però, que totes les fórmules emprades en la música escènica, fins al mateix "ballet", mantenen una relació constant de continuïtat amb la primitiva òpera de cambra incloent en elles aquelles que distanciaren amb marcada distinció els clàssics italians de la tan anomenada i rebregada òpera que, des de Rossini per avall s'ha popularitzat sota el nom general d'"òpera italiana".

Si volguéssim classificar escenes dels grans drames lírics, desglosant-les de les complicacions generals de llur totalitat, trobaríem entre elles els motlles justos de l'òpera de cambra, el fonament indiscutible de llur expandiment teatral — escenes del tercer acte d'"Els Mestres Cantaires", escenes diverses dels primers actes de "Sigfrid", de "Tristan i Isolda", d'"El Cavaller de la Rosa" i de moltes altres — i d'ací en retrobaríem la necessitat ineludible de no bandejar aquelles creacions que dins un marc reduït tenen la missió d'incrementar les grans concepcions en aquell mateix pla artísticament elevat en el qual hom situa el quartet de corda amb relació amb la música simfònica. L'òpera de Cambra, constitueix l'expressió més pura i més íntima de la música escenificada. Aquesta branca musical ha tingut conreadors en tots els temps. Des de Joan Sebastià Bach fins als nostres dies, l'òpera de Cambra ha passat per les inquietuds creadores dels compositors més genials i d'aquestes inquietuts n'han sorgit aspectes diversos especificats sota les denominacions "petita escena", "opera sintètica", "òpera per a infants" i a vegades òpera reduïda o condensada, on seguint un ordre consemblant al de les aftnasies o potpurris, hom ha recollit escenes de les òperes grans per a representar-les en condicions de presentació i de durada força més limitades.

No volem justificar aquest darrer procediment que només apuntem com a comprovant de la necessitat de crear i d'estabilitzar la veritable òpera "da Camera". Aquesta exigeix una organització molt justa i acurada, sense, però, aquelles complicacions tècniques i econòmiques que fan en tot moment insostenible una campanya permanent que curi del proselitisme d'un públic divers i metropolità vers la música escènica i que anant-lo interessant i modelant haurà d'ésser el principal factor per al manteniment definitiu de les grans campanyes artístiques destinades a l'òpera gran.

L'"Opera da Camera" conté un llarg cens d'obres mestres que constitueixen ensems un instrument pedagògic inapreciable. Facilita la ràpida comprensió artística per als deficientment iniciats i és alhora plat de bon "gourmet" per a aquells que senten les veritables belleses de la música pura, el mateix en els conjunts instrumentals que en llur adaptació a la fórmula escènica.

Sota aquest aspecte, hom preveu un ample marge per a l'òpera catalana. En l'òpera de cambra on amb llur valuosa aportació han collaborat Ricard Lamote de Grignon, Eduard Toldrà, Jaume Pahissa, Antoni Marqués i molts altres, és on el compositor pot trobar obert el camí per assajar amb èxit llur incorporació a l'Opera gran. Els mitjans limitats que haurien de posar-se en joc per a implantar-la permetrien als autors unes facilitats que amb ben poc sacrifici podrien subvenir les nostres corporacions oficials. ¿Seria això el projectat Teatre Líric Català? No. El Teatre Líric Català ve enquadrat dins altres diversos gèneres que no tenen gairebé cap parentiu amb 'Opera de Cambra. L'escena reduïda; el decorat simplificat; el quadre d'artistes primeríssims, limitat, però, al nombre essencialment necessari per a dos repartiments alternants; l'orquestra mínima de cambra i una direcció artística d'una solvència ben justificada, són els elements que permetrien instaurar i estabilitzar la nostra petita escena musical i en ella enquibir-hi un bell joiell d'obres mestres i que entre aquelles que ens llegaren amb llurs concepcions genials els grans clàssics, hom pogués arrenglerar-hi les creacions excepcionals que indiscutiblement oferiria aquest delicat aspecte de la música damunt les perspectives immediates de l'Opera Catalana.

Camil OLIVERAS

(c) Ministerio de Cultura 2006

El sac del Drapaire de la Ciutat

El carrer de la Porta Ferrissa amb «Cyrano de Bergerac», els famosos cadets de Catalunya i la combatent redacció del setmanari «Joventut»

Em trobo davant del número disset del carrer de la Portaferrissa. Casa tipus vuitcentista. Prop del portal, grans testos. En vida, hi vivia Oriol Martí Ballés, el nom del qual consta en la làpida dels benefactors de l'Ateneu Barcelonès.

En aquesta casa, i en l'any 1899, es funda el setmanari catalanista "Joventut", en el que forjaren les seves primeres armes literàries, el poeta Lluís Via — el qual durant aquests darrers anys ha estat i és, Secretari del nostre Ateneu Barcelonès —; Emili Tintorer, o sigui el que signa amb el pseudònim "Max" i exerceix de crític teatral de "Las Noticias"; Salvador Vilaregut — mort el juliol del 1937 — procurador dels Tribunals i traductor de centenars de drames i comèdies; Joaquim Pena, l'orientador de tota crítica independitzada, frenètic apòstol del wagnerisme i també fidel traductor dels drames líric del Colós, entusiasta generós i persistent, un dels homes al qual ha d'estar agraïda Catalunya; Frederic Pujolà i Vallès, filòsof que a favor de França es va batre durant la Gran Guerra; l'arquitecte Josep Pujol i Brull, propulsor de Leopold Alas, ¡el mestre "Clarín"!, en les actuacions de l'"Intim" de l'Adrià Gual, en els començons de l'any 1899 i en el desaparegut Teatre Líric; Trinitat Monegal, advocat i traductor de Spencer; Jeroni Zanné Rodríguez — un peruassià inclòs en les antologies com sonetista català i besnét del famosíssim "Beco Zanné", installador de l'Hotel Falcó en el "Pla de les Comèdies", durant la invasió francesa de començons del segle XIX.

Continuem amb la redacció del setmanari "Joventut", en la que també figuraven el poeta Arnau Martínez Serinyà (mort el 1914), l'excellent pintor Sebastià Junyent, que va morir boig deixant-nos teles notabilíssimes. Sebastià Junyent, era germà d'Oleguer, el qual en aquell any 1899 actuava com a deixeble en el taller d'escenografia del carrer de la Diputació, número 333, del gran escenògraf Francesc Soler i Rovirosa. Passaven per aquella romàntica i combatent redacció encunyada en l'art i en els anhels catalanistes, el pulquèrrim sonetista Riera i Piqué, el poeta Anton Busquets i Punset, ¡¡Mossèn Cinto Verdaguer!!, la magnífica novellista "Víctor Català", així com els poetes Xavier Viura, Oliva Brigdman, Ramon Surinyac Senties, el dramaturg Angel Guimerà i el mestre en periodisme Pere Aldavert, el pintor Modest Urgell, el folklorista Aureli Capmany, el novellista Enric de Fuentes i tants i tants altres. Ens trobem en l'agonitzar del segle XIX i en l'angle dels dos segles.

Espiritualment presidia l'esmentat cenacle de redactors i collaboradors de "Joventut", setmanari que pel seu aire independent era temut i que arribà a fer trontollar els fonaments del Gran Teatre del Liceu — en aquell temps, el crític Joaquim Pena actuava com a catapulta i els seus valents articles es trobaven impulsats per una mena d'independència i sinceritat salvatges —, el superfantasmagòric Pompeius Gener, el qual cap a les acaballes del vuitcentisme lluïa impúdicament unes atemptatòries armilles que, segons la seva bullidora imaginació, eren projectades i fins dibuixades a París, com qui no diu res, per la célebre actriu Sarah Bernhardt.

* * *

A casa d'Oriol Martí — literat i milionari —, aquest amb Emili Tintorer i Lluís Via traduïren en vers la tragicomèdia de Rostand "Cyrano de Bergerac", l'estrena de la qual a Madrid fou esplendorosa.

Per cert que el literat Salvador Vilaregut, a l'Hotel Colom de la Plaça de Catalunya, llegí l'obra a María Guerrero i Fernando Díaz de Mendoza. En arribar a l'escena amorosa del balcó, que té lloc en el tercer acte, María Guerrero interrompé: "No sigan, que esto no es para nuestro público." "Esto" era "Cyrano de Bergerac" de Rostand.

Va donar la casualitat que en aquell any, 1899, María Guerrero i Fernando Díaz de Mendoza anessin a París, i concorregueren a una de les representacions de "Cyrano" que interpretava Coquelin. L'efecte produït motivà que immediatament telegrafiessin a Vilaregut, així com a Oriol Martí, Lluís Via i Emili Tintorer, per tal que els reservessin la traducció castellana de "Cyrano" amb l'objecte d'estrenar-la al Teatre Espanyol de Madrid. Els actors castellans la demanaven a corre-cuita, sense adonar-se que l'obra que els entusiasmava a París era la mateixa la lectura de la qual interromperen refusant-la en un salonet de l'Hotel Colom de Barcelona.

Avui, que em reconec gat vell d'escenaris, aquestes coses no em vénen de nou. N'he vist tantes!...

Ja us he dit que l'estrena de "Cyrano de Bergerac" fou sorollosa i triomfant. En els cenacles teatrals no es parlava d'altra cosa. Un humorista, el malagueny Antoni Palomero — un magnífic traductor de Rostand en "Les Romanesques", que ell titulà "Los noveleros", obra que fou estrenada l'any 1904 i en el desaparegut Eldorado, creació formidable de Roser Pino — dedicà als traductors catalans Oriol Martí, Lluís Via i Emili Tintorer, la següent quarteta, que va sortir en el barrilaire setmanari madrileny "Gedeón". Deia així:

"Son tres poetas de Cataluña
que han hecho solos la traducción
y con sus ritmos causan envidia
a la condesa Pardo BAZON."

* * *

La redacció de "Joventut" fou batejada amb el nom d'"Els Cadets de Catalunya". Era l'any 1900. Innombrables vegades he escoltat a Pompeius Gener adjudicar-se el títol de "Capità Carbó de Casteljoloux" i amb aire de mosqueter declamar ampulosament:

"Son los cadetes de Cataluña
que a Peyo tienen por capitán..."

Això ho deia Peius Gener a la fi del segle passat i començons del present, en la redacció de "Joventut", Plaça del Teatre, número 6, entresol. Prop del vell edifici del Principal i d'aquell passadís de l'Arc del Teatre, on Emili Tintorer, en un taulell de begudes i en mig de "cantaors", toreros i altra gent de cua, va introduir a Barcelona, el cok-tail".

* * *

En aquella casa del carrer de la Portaferrissa, o sigui la d'Oriol Martí, on es donaven innombrables lectures d'obres i pels salons de la qual corria un gos magnífic que es deia "Cyrano", existia una considerable biblioteca, en gran part integrada per obres de Teatre Català. Aquell que fou amic fidel de Martí i persona intelligentíssima i que anys després esdevingué acreditat impresor i editor, Ramon Farré, barcelonista cent per cent, arribà a reunir per a la biblioteca d'Oriol Martí importants, rars i curiosos exemplars. L'arxiu gairebé complet que va pertànyer al primer actor i director Antoni Tutau i a la seva esposa Carlota de Mena, degut a les insistències de l'entusiasta Ramon Farré, fou adquirit pel fundador de "Joventut". Quan Oriol Martí traspassà, va fer deixa de l'esmentat Arxiu teatral — subratllo la seva importància — a l'Ateneu Barcelonès, on es troba.

En la redacció batalladora del setmanari "Joventut" — que afiliat a la "Unió Catalanista" mantenia tota la puresa de les Bases de Manresa —, vaig fer amistat amb Oleguer Junyent, quan en l'any 1901 pintava dos decorats per a "La posta dels déus", que anava a fer-nos conèixer l'empresari Albert Bernis, en el Gran Teatre del Liceu. Oleguer Junyent va ésser presentat a aquest actual Drapaire de la Ciutat — que és el títol que jo mateix m'he adjudicat perquè no faig altra cosa que escorcollar i furgar arreu i fico dins el meu sac tot allò important i pintoresc que trobo — pel seu germà, el pintor Sebastià, i amb Oleguer ens vàrem fer amics per tota la vida. També intimàrem amb el pintor Joan Brull, amb l'arquitecte Audet — que va construir el primitiu "Hotel Colón", així com també els teatres "Apolo" i "Condal", del Paral·lel —, i amb en Fabra Ribas, esperit atent a les reivindicacions obreres. Parlàvem sovint del teatre d'Octavi Mirbeau, així com del de Brieux i Descaves, amb l'ampli i humà esperit de Felip Cortiella. Les coneixences s'estengueren a Alfons Maseras, al qual veig sovint i sincerament admiro. A aquella redacció també anaven Nogueras i Oller, literat de mèrit que es va casar amb la filla del gran humorista Albert de Sicília Llanas. Per cert que amb Nogueras i Oller venia molt sovint, el poeta Xavier Viura. S'hi veien encara, el doctor Josep M.ª Roca i el doctor Jeroni Estrany, al que sempre he considerat com a un veritable savi. Vàrem fer amistat amb Santiago Gubern, advocat que en els temps de l'actual República fou designat com a president del Tribunal de Cassació de Catalunya. I no dec ni puc oblidar que en la bullidora redacció de "Joventut" apareixia l'assagista Salvador Albert — profund filòsof d'"Involucions" —, excellent amic, el qual en els començons de la instauració de la República Espanyola fou nomenat ambaixador a Bèlgica.

Fets considerables de "Joventut": la creació d'una biblioteca, editant, entre altres llibres, la traducció de "Quan ens despertarem d'entre els morts", darrer drama d'Ibsen; "Aires del Montseny", de Mossèn Cinto Verdaguer; la traducció per Trinitat Monegal de "L'individu contra l'Estat", de Spencer, així com "Les disperses" de l'excels Maragall—editaven el poeta els "nois" republicans de "Joventut", mentre Maragall creava catalanisme i escrivia de Nietzsche, en el carrincló "Brusi" — i un esplendorós número extraordinari (novembre 1900) dedicat integralment a Eleonora Duse, l'actriu més meravellosa de totes les actrius de la nostra època. ¡Aquests eren els entusiasmes intellectuals del setmanari "Joventut", que es traduïren en fets culturals!

* * *

Una tarda, en aquella redacció ocorregué quelcom d'insòlit. A l'hora baixa d'un dia del mes d'abril del 1901, ens trobàvem sols Rafael Farré, el bon germà de Ramon i jo. Assaboríem una esplèndida botifarra d'Arbúcies que ens havia regalat Monegal, quan per la petita porta del fons, apareix un vell, de noble i venerable presència. Era el patrici federal Francesc Pi i Margall.

Veure'ns Rafael Farré i jo, sorpresos pel forjador de "Les Nacionalitats" menjant pa i botifarra, ve a ésser una cosa indescriptible.

Pi i Margall preguntà pels redactors i va parlar molt amablement amb nosaltres. Lliurà la seva tarja i s'acomiadà. Nosaltres, amb el pa i la botifarra a la mà restàrem emmudits i petrificats per la presència de l'auster mestre republicà.

Aquella tarda vaig comprendre que un home com jo, al qui Pi i Margall sorprèn berenar pa i botifarra, no es troba cridat a fer coses i que actuant de Drapaire de la Ciutat pot quedar satisfet de complir amb noble missió en aquesta terra.

Rafael MORAGAS

—Em sembla que em porteu per camins molt foscos.

—Està molt empipat perquè es diu Pau i ningú no creu en ell.

■

MARK TWAIN

L'altre dia MERIDIA publicava en aquesta secció una anècdota sobre Mark Twain, la qual ens n'ha evocat una altra, la de la seva falsa mort. Un faceciós dels de poca-solta esbombà un dia la mort del gran humorista. Això li pot succeir a qualsevol: aquest gènere de facècia és freqüent arreu. El que n'és víctima se'n sol afectar enormement, particularment pel fet d'haver de constatar que la seva desaparició no commou tot l'Univers. El diputat Lluís de Zulueta fou tan intensament colpit per una d'aquestes necrologies prematures que mai més no féu res de bo. ¿Què esdevindrà amb la falsa nova de la mort del pintor Créixems, propalada ara fa un any?

Quan un matí Mark Twain llegí en un dels principals diaris de Nova-York la notícia de la seva pròpia mort s'hi divertí bé en lloc de contorbar-s'hi. Ell que sí que me n'agafa la ploma i escriu per al director d'aquell diari la següent rectificació:

"Apreciat Sr. Director: Acabo de llegir en el diari que tan encertadament dirigiu la notícia de la meva mort. Us prego que volgueu desmentir-la, o atenuar-la almenys, perquè us asseguro que és molt exagerada.

Vostre devot,

Mark Twain."

MERCAT D'EUROPA, per MARTI BAS

—Què donen?
—Bocins de Txccoslovàquia.

COPS DE BEC

EN L'OSTRACISME

Un poeta català que des dels primers dies de la revolución viu a París perquè es permeté el luxe de creure's en perill, deia en un bar de l'avinguda Wagram:

—Aquí em basquejo cercant la inspiració i molts cops aconsegueixo trobar-la, mentre que a Barcelona és ella la que sempre em buscava.

■

BON CONSELL

Un home que entrà a la llibreria López a comprar "Saldoni i la Margarida" va veure damunt del taulell el llibre titulat "El arte de hacerse rico" i preguntà a Ferran Canyameres, que estava allà present:

—Vol dir que és bo, aquest llibre?

—Sí, però us aconsello de comprar també un exemplar del Codi penal.

■

LA FARSA

Un dels records que Francesc Pujols explica sempre als seus amics, és el del sacerdot Mossèn Anton Vinyals, que havia estat rector de la Parròquia de Martorell.

—Aquest sacerdot — ens deia el filòsof de la Torre de les Tores — figurarà en la història del pensament humà, perquè va ésser el primer sacerdot, no sols de la religió catòlica, sinó de totes les religions que ha parlat públicament i en la mateixa església, en un sermó dominical, de la religió catalana.

Sembla que Mossèn Anton, un diumenge va considerar prudent advertir als feligresos de l'antiga Telobis dels clàssics — com diu Francesc Pujols de Martorell —, de la formació d'una religió en un lloc tan perillós per ells, com allí mateix. Segons el filòsof va poder collegir del que els que van oir el sermó li van explicar, el rector els va posar en guàrdia, dient-los que d'aquella religió no en creguessin res, perquè era una farsa.

Quan Francesc Pujols va oir la paraula farsa es va posar content i va dir:

—Home, si diu que és una farsa, ja ens entendrem... perquè sempre he oït a dir que la religió d'ells també ho és.

■

ANAR PER LLANA, I...

Es conta del rector de la població de Ciurana, que cada any a l'ofici que se celebrava amb motiu de la Festa Major, tenia el costum de fer tocar l'obertura de "Semíramis", que li agradava molt. Però d'això feia un grapat d'anys, i es comprèn que les solfes estiguessin fetes, degut a les ditades i a les taques de greix i de tinta, una veritable desgràcia. Tant, que donant-se'n vergonya, un any, amb motiu d'haver fet algunes economies, va fer treure còpies noves de l'esmentada obertura.

D'aquí que, disposat a jugar una broma als músics, els va dir, tot just d'haver arribat: "Aquest any els preparo una sorpresa". Però el veritable sorprès fou ell, perquè tot va ésser posar les noves partitures al faristol dels músics, i aquests s'aixecaren indignats bo i exclamant:

—Ah, no, senyor rector, això mai!... A primera vista... no!...

ANTOLOGIA

El dia que es publiqués una antologia de les bestieses publicades en el nostre llibre o en la nostra premsa ens trobaríem amb el volum més groixut i més divertit. Vegeu algunes perles llevades de la biografia del pintor Martí Alsina que publicà anys enrera la Junta d'Exposicions, obra del director dels Museus.

"La secreta gràcia casolana del paisatge nostre."

"La fúria de les seves passions, que el duien bressolat com un infant sobre el mar de les seves tempestes."

"L'universalisme i el romanticisme, són els termes generals d'una qüestió íntima que té com a pols del conflicte la humanitat, d'una banda, i, de l'altra, el cor que palpita dins de cada home."

Consti que traslladem aquest florilegi sense tergiversació ni mutilació, tal com es troba en el llibre. I d'aquestes frases inspirades n'hi ha a grosses en el llibre en qüestió, en tots els escrits del mai prou lloat Joaquim Folch i Torres.

JOCS DE MANS, per MARTI BAS

RELIGIO «NACIONAL», per ALLOZA

– I aquests què hi vénen a fer a l'església?

—A que Déu els perdoni els assassinats que feren ahir i a penedir-se dels què faran demà.

■

UN AFECCIONAT SINGULAR

En un enterrament de poble, hom va poder observar amb una certa estranyesa que el taüt deixava molt que desitjar, tant per la seva forma com pel seu acabat.

Tant, que adonant-se'n el que havia de presidir el dol, va exclamar per tal d'eludir responsabilitats:

—Amics, no en feu cas, és fet d'un afeccionat!

■

DECORAT D'OCASIO

Quan de jove Ferran Canyameres llogà a París una cambra a l'Hotel Paradís, del carrer del mateix nom, no sabia que li caldria conviure amb un batalló d'insectes hemípters que s'amaguen a la llum del dia, durant el qual aquella cambra tenia un aspecte acollidor, amb dos finestrals que s'obrien damunt d'un paisatge de teulades de zinc, de xemeneies i de penells.

Les primeres nits foren d'una frisança gran, l'origen de la qual no arribava a capir. Obria el llum i res no podia descobrir d'anormal, fins que els paràsits es familiaritzaren tant amb el seu cos que àdhuc es passejaven amb el llum encès. Aleshores ell, amb una sabata a la mà, entaulà una batalla aferrisada, dret dalt del llit, empaitant-los per les parets.

Rendit, tornà a adormir-se, començant a esdevenir realitat allò que li digué un company: "Tot és qüestió d'acostumar-s'hi." L'endemà, però, es trobà amb tot l'empaperat maculat per la seva vitalitat xuclada per les seves víctimes, i davant d'aquell espectacle fastigós, com també tement les ires de la mestressa de l'hotel, paradís d'aquells animalons i no dels que s'hi estatjaven, va clavar imatges i retrats per tapar els rastres de les esclafamentes. Així aquella cambra adoptà l'aspecte d'un estudi.

El vespre, en anar a agafar la clau, la mestressa el sobtà amb aquestes paraules:

—El felicto per haver decorat tan bé la seva habitació. El seu vei del costat ho ha vist i m'ha dit que demà omplirà de mapes les parets de la seva.

(c) Ministerio de Cultura 2006